

John Bjarne Jordal

Tilstandsvurdering av noen helhetlige kulturlandskap på Sunnmørskysten i 2017

Rapport J.B. Jordal nr. 5-2017

En av de fastboende på øya Skorpa i Herøy, en bukk av kystgeit som går der ute hele året. Det er få dyr igjen i Norge av denne gamle geiterasen som tidligere var vanligere på kysten. Gjengitt med tillatelse fra Skorpen (2011).

Forsidebilder: Øverst purpurlyng på Riste (Sande kommune), med ull av utegangarsau. Purpurlyngen har nordgrense på Sunnmøre, og i Møre og Romsdal og har den sin hovedutbredelse i de områdene som omfattes av denne rapporten. Nederst sauer på beite i Mulevika (Herøy kommune, Nerlandsøya), en naturbeitemark med et meget stort antall beitemarkssopp. Foto: John Bjarne Jordal.

Utførende konsulent: Biolog J.B. Jordal AS	Kontaktperson/prosjektansvarlig: John Bjarne Jordal	ISBN-nummer: 978-82-92647-57-0 (pdf)
Oppdragsgiver: Miljødirektoratet	Kontaktperson hos oppdragsgiver: Sissel Rübberdt	Dato: 01.11.2017
Referanse: Jordal, J.B. 2017. Tilstandsvurdering av noen helhetlige kulturlandskap på Sunnmørskysten i 2017. <i>Rapport J.B. Jordal nr. 5 - 2017</i> . 45 sider.		
Referat: I 2017 er det utført undersøkelser av tre helhetlige kulturlandskap på kysten av Sunnmøre (Giske: Alnes; Herøy: Runde-Nerlandsøy og Sande: Sandsøya-Riste). Disse har en varierende kunnskapsstatus og formålet var en oppdatert tilstandsvurdering. De tre områdene er splittet opp i seks: Alnes, Runde, Nerlandsøya, Skorpa, Sandsøya og Riste. Det er laget nye avgrensinger og nye beskrivelser av områdene, inkludert naturgrunnlag, generell beskrivelse, beskrivelse av naturtyper og arter, verdivurdering og vurdering av behov for naturtypekartlegging. Forøvrig vil det bli laget oppdaterte naturtypebeskrivelser etter DN-håndbok 13 (pr. 2015) for kulturlandskapslokaliteter på oppdrag av Fylkesmannen i Møre og Romsdal i de samme områdene, noe som rapporteres separat.		
Emneord: Kulturlandskap Møre og Romsdal, Giske, Herøy, Sande Kartlegging Biologisk mangfold		

FORORD

Biolog J.B. Jordal ved John Bjarne Jordal har i 2017 utført et oppdrag for Miljødirektoratet som gikk ut på tilstandsvurdering av tre såkalte helhetlige kulturlandskap i Møre og Romsdal, opprinnelig kartlagt i forbindelse med nasjonal registrering på 1990-tallet. Disse områdene tilhører en egen modul i Naturbase. Kontaktperson hos oppdragsgiver har vært Sissel Rübberdt.

Sunndalsøra 01.11.2017

John Bjarne Jordal

INNHold

Forord	4
Innhold	5
Innledning.....	6
Bakgrunn	6
Oppdrag og områder.....	6
Alnes (Giske).....	6
Runde-Nerlandsøy (Herøy)	6
Sandsøya-Riste (Sande).....	6
Metoder og materiale	7
Forarbeid	7
Kartlegging og tilstandsvurdering	7
Kart, skjema, foto og rapport	7
Resultater.....	8
Giske: Alnes	8
Kunnskapsstatus 1992-2017.....	8
Beskrivelse/tilstandsvurdering KF00000226 Alnes i 2017	9
Behov for naturtypekartlegging	11
Forslag til ny avgrensing	12
Herøy: Runde-Nerlandsøy.....	13
Kunnskapsstatus 1992-2017.....	13
Området deles i tre nye områder	15
Beskrivelse/tilstandsvurdering for KF00000239-1 Runde i 2017.....	15
Beskrivelse/tilstandsvurdering for KF00000239-2 Nerlandsøya i 2017.....	17
Beskrivelse/tilstandsvurdering for KF00000239-3 Skorpa i 2017.....	19
Behov for naturtypekartlegging	20
Forslag til ny avgrensing	22
Sande: Sandsøya-Riste	23
Kunnskapsstatus 1992-2017.....	23
Området deles i to nye områder	25
Beskrivelse/tilstandsvurdering for KF00000238-1 Sandsøya i 2017.....	26
Beskrivelse/tilstandsvurdering for KF00000238-2 Riste i 2017.....	27
Behov for naturtypekartlegging	28
Forslag til ny avgrensing	29
Bilder	31
Kilder.....	43
Skriftlige kilder	43
Personkilder.....	45

INNLEDNING

Bakgrunn

Bakgrunnen for denne kartleggingen er behovet for kunnskap om aktuell tilstand/status i områder som var med i Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Denne registreringen ble utført fylkesvis 1992-1994 (Iversen 1994), og oppdateringer/suppleringer ble gjort også etter dette. I Møre og Romsdal ble aktuelle områder registrert og avgrenset av Aksdal (1994). Senere er enkelte områder blitt undersøkt bedre, og det er gjort naturtyperegistreringer etter Miljødirektoratets håndbok 13 (gjennomgå i resultat-kapitlet).

Oppdrag og områder

Oppdraget ble utlyst av Miljødirektoratet v/Sissel Rübberdt 24.05.2017. Rapportforfatteren søkte 09.06. og fikk tildelt prosjektet i brev datert 22.06.2017. Som grunnlag for oppdraget fra oppdragsgiver lå bl.a. en vurdering som gjengis nedenfor.

Alnes (Giske)

IID: KF00000226, *areal:* 5034 da (inklusive en del sjøareal)

Nasjonalt verdifullt: ja

Vurdering fra Miljødirektoratet/Fylkesmannen: Området er rimelig godt kartlagt, men det er behov for å vurdere avgrensing av det helhetlige kulturlandskapet på nytt, spesielt etter området fikk UKL-status i 2017. Skal f.eks. kystlyngheilokaliteten oppå fjellet være med?

Aktiviteter: Avgrensing, tilstandsvurdering, verdivurdering, verdibegrunnelse.

Runde-Nerlandsøy (Herøy)

IID: KF00000239, *areal:* 59722 da (inklusive en del sjøareal)

Nasjonalt verdifullt: ja

Vurdering fra Miljødirektoratet/Fylkesmannen: Det er trolig behov for mer naturtypekartlegging på Runde, mens det var NIN-kartlegging på Nerlandsøya i 2016. Behov for å vurdere avgrensing på nytt.

Aktiviteter: Avgrensing, tilstandsvurdering, verdivurdering, verdibegrunnelse, påpeke behov for naturtypekartlegging.

Sandsøya-Riste (Sande)

IID: KF00000238, *areal:* 35280 da (inklusive en del sjøareal)

Nasjonalt verdifullt: ja

Vurdering fra Miljødirektoratet/Fylkesmannen: Området er rimelig godt kartlagt, men det er behov for å vurdere avgrensing av det helhetlige kulturlandskapet på nytt. Ytre avgrensing virker noe tilfeldig på Kvamsøya og nordre del av Sandsøya. Det er lagd skjøtselsplan for kystlyngheiene på Riste i 2016-2017.

Aktiviteter: Avgrensing, tilstandsvurdering, verdivurdering, verdibegrunnelse.

Etter henvendelse fra Fylkesmannen i Møre og Romsdal v/Geir Moen 28.08.2017 er det blitt enighet om å kartfeste behovet for naturtypekartlegging i alle de tre områdene, og slik kartlegging er gjennomført i et eget prosjekt, men parallelt med feltarbeidet i det prosjektet som her rapporteres. Resultatet av naturtypekartlegginga vil bli rapportert senere.

METODER OG MATERIALE

Forarbeid

Forarbeidet ble utført i august-september 2017. Informasjon om områdene ble lastet ned fra Naturbase (Miljødirektoratet 2017), både tema Helhetlige kulturlandskap og tema Naturtyper. Det ble laget kartutskrifter og ortofoto til bruk i felt. Jeg har vært i kontakt med fylkesmannen i Møre og Romsdal på forhånd, og har også informert kommunene om arbeidet via epost.

Kartlegging og tilstandsvurdering

Feltarbeidet ble utført høsten 2017. De fleste kjente naturtypelokaliteter som tilhører kulturlandskapet ble enten oppsøkt eller betraktet med kikkert fra avstand. I tillegg ble behovet for supplerende naturtypekartlegging vurdert basert på undersøkelser i felt, kikkertbetraktning fra utsiktspunkter, ortofoto, samt tidligere kjennskap til områdene. Bestemmelser av planter og sopp har enten skjedd i felt eller ved mikroskopering av ferskt materiale. Karplantebestemmelser baserer seg på Lid & Lid (2005). Metodikken for nasjonal registrering på 1990-tallet er også brukt (Østebrøt 1992).

Kart, skjema, foto og rapport

Oppdraget omfatter utfylling av et registreringsskjema med beskrivelser og vurderinger for hvert enkelt område. De samme registreringene og vurderingene er presentert også i denne rapporten (som en del av oppdraget). Artmangfold generelt og forekomst av rødlistearter baseres på Artsdatabanken & GBIF (2017), og ulike kilder (sitert under hvert område), mens rødlistestatus er basert på Henriksen & Hilmo (2015), med supplerende informasjon hentet fra Artsdatabanken (2017). Naturtypeinndeling baserer seg på Miljødirektoratet (2015, 2017). Rødlistede naturtyper følger Lindgaard & Henriksen (2011). Naturgeografisk plassering følger Moen (1998). Revidert avgrensing var bestilt for alle områdene, og er presentert både i rapporten og som elektronisk kartfil og bildefil. For hvert kulturlandskapsområde har jeg vist antatt behov for naturtyperegistreringer inntegnet på kart som bildefil (også levert som elektroniske kartfiler). Jeg har levert 5-6 bilder fra hvert av de tre områdene elektronisk som jpg-filer, og disse bildene er også inkludert i rapporten. GIS-arbeid er utført i programvaren QGIS. Informasjonen blir presentert offentlig i denne rapporten som er tilgjengelig på <http://www.jbjordal.no/publikasjoner.html>.

RESULTATER

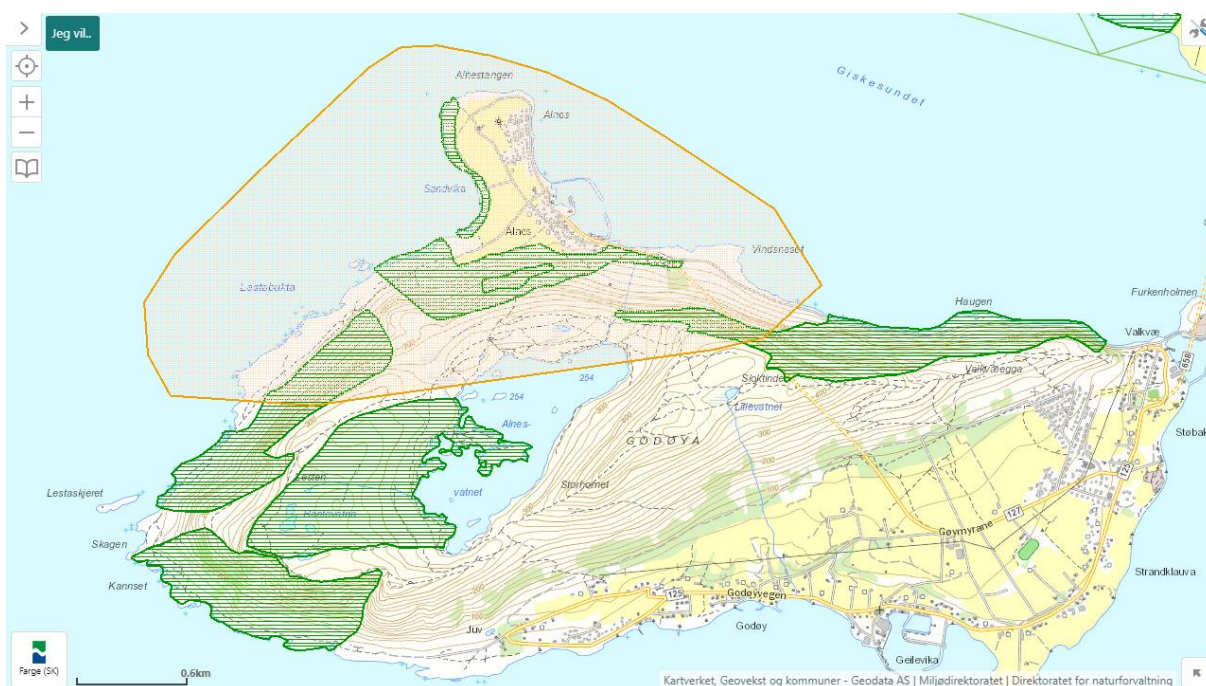
Nedenfor gis en områdevis presentasjon av de tre områdene. Først med en kort oppsummering av kunnskapsstatus 1992-2017, med kartavgrensing, eksisterende beskrivelse fra Naturbase og oversikt over naturtypelokaliteter. Deretter kommer min tilstandsvurdering/beskrivelse, etter mal fastlagt av oppdragsgiver. Bilder fra områdene er samlet i et eget kapittel.

Giske: Alnes

Kunnskapsstatus 1992-2017

Området ble først registrert og avgrenset av Aksdal (1994), hvor området ble plassert blant de prioriterte områdene i Møre og Romsdal (jf. Jordal & Gaarder 1993). Senere er kunnskapen betydelig hevet etter naturtyperegistreringer av Holtan (2004, 2013), og skjøtelsesplan av Sunnmøre forsøksring (2014). De eksisterende naturtypelokalitetene stammer fra disse registreringene. Hatten m.fl. (2017) foreslo Alnes som utvalgt kulturlandskap, noe som ble en realitet.

Figur 1 viser kartavgrensing for området fra Naturbase i august 2017.

Figur 1. Kulturlandskapsområdet KF00000226 Alnes (5035 dekar) er markert med oransje strek. Grønne streker markerer naturtypelokaliteter. Kilde: Naturbase pr. 25.09.2017.

Beskrivelse fra Naturbase, modulen "Helhetlige kulturlandskap", fra august 2017 (stammer fra Aksdal 1994):

Områdenavn Alnes Kommuner Giske Kulturhistorisk interesse Ukjent Biologisk mangfold - interesse Ukjent MOB-Land prioritet G Ikke vurdert Forvaltningsplan Nei Beliggenhet Alnes ligg på nordvestsida av Godøy i Giske kommune, vest for Ålesund. Godøya vart bunde til fastlandet ved hjelp av bruer og tunnelar på midten av 1980-talet. Bergrunnen Nær bustadområdet på Alnes ligg ei av dei største grasheiene vi kjenner langs kysten av Møre og Romsdal. Området er framleis nytta til utmarksbeite. Mot vest går grasheia gradvis over i lyngdominerte område. Det meste av beitemarkene er ganske bratte, dei er trelause og har mykje gras og lite lyng. Den austre delen har noko meir stein og ur. **KULTURHISTORIE** Området har vore busett i lang tid. Hovudnæringa har gjennom tidene vore fiske og jordbruk. Vertilhøva har vore tøffe i området. På garden Alnes yst på Godøya fekk dei nedsatt landskyld i 1680 åra p.g.a. øydeleggende havbrot og sandflukt som øydela avlinga (Døssland, A.1990). Karakteristisk for området er Alnes fyr som vart avfolka og automatisert i 1982. Fyrlykta vart oppretta i 1852, og var da i privat eige (Bjørkhaug, B. og Poulsson, S.: Norges fyr). Seinare er fyret

flytta til ein høgare plass på øya, tårnet vart høgare og fyrvoktarbolig vart bygd. *FUNN OG KOMMENTARAR* Alnes, UTM: LQ 430312-437317 Gras- og lyngheia på Alnes er undersøkt med omsyn til karplantar og sopp. Dei vanlegaste grasartane er finnskjegg, geitsvingel, gulaks og engkvein. Delane nærmast busetnaden er gjødsla og har innslag av engrapp. Det vart funne ei mengd sopp-arter knytta til gammal kulturmark (Jordal, J.B. og Gaarder, G. 1993). Det vart til saman funne 15 vokssopparter og 4 jordtungeartar, fleire av dei er sjeldsynte artar som vokssoppene Hygrobe splendidissima og Hygrobe quiteta, jordtungeartane dynetunge og vrangtunge, Geoglossum atropurpureum. Den fyrstnemnde er truleg ein karakterart for eldgamle, grasheiprega grasbeiter i god hevd og er funne på fleire lokalitetar ytst på Sunnmørskysten, men mest talrik på Alnes. Arten er funne nokre få stadar i Sverige og i Danmark og er før undersøkingane i Møre og Romsdal berre angitt frå ein lokalitet i Noreg (Jordal, J. og Gaarder, G 1993). *VIDARE ARBEID OG KONKLUSJON* Grasheia på Alnes er svært stor og er halde godt i hevd. Det vart gjort fleire svært sjeldsynte og interessante funn med omsyn til sopp på gammal kulturmark som tyder på at området har vore nytta frå svært lang tid tilbake. Av karplantar er det ikkje funne særskilt interessante artar. Området på Alnes bør arealavgrensast og sikrast riktig skjøtsel for framtida. Lokaliteten er ut i frå storleik og stort artsmangfald vurdert til å ha svært høg biologisk verdi i nasjonal samanheng. Alnes fyr er eit karakteristisk kulturminne som har vore med på å gi området ein identitet og særpreg som det er viktig å ta vare på. *KONFLIKTAR* Endra bruk av området vil vere ein trussel for dei sjeldsynte artane og artsmangfaldet. *KJELDER* Bjørkhaug, B. og Poulsson, S.: Norges fyr Jordal, J.B. og Gaarder, G. 1993. Soppfloraen i ein del naturbeitemarker og narurenger i Møre og Romsdal og Trøndelag. Døssland, A.1990. Med lengt mot havet. Fylkeshistorie for Møre og Romsdal 1.1671-1835. Totalareal 5035 daa

Nedenfor listes naturtypelokaliteter innenfor KF00000226 Alnes.

Tabell 1. Naturtypelokaliteter innenfor KF00000226 Alnes registrert i Naturbase pr. august 2017.

IID	Kommune	Lokalitet	Naturtype	Utforming	Verdi
BN00015276	Giske	Godøya: Sandvika	Sanddyne	Fordyne	B
BN00015280	Giske	Godøya: Alnes	Naturbeitemark	Fuktig fattigeng beitet	A
BN00015279	Giske	Godøya: Lestabukta	Nordvendte kystberg og blokkmark	Sørlig oscanisk moseutforming	B
BN00015281	Giske	Godøya: aust for Alnes	Andre viktige forekomster	-	B
BN00067553	Giske	Godøya: Alnes SV	Nordvendte kystberg og blokkmark	Lavrik utforming	B

I tillegg vises det på flyfoto kystlyngheier som hittil ikke er registrert i Naturbase, men som ble registrert i 2017.

Beskrivelse/tilstandsvurdering KF00000226 Alnes i 2017

Området ble befart 03.10.2017 av John Bjarne Jordal.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Alnes er ei flat landtunge eller nes på ca 450 daa som ligger på nordsida av Godøya i Giske kommune. Gårdene ligger i sørøstre del av innmarka, mens resten av halvøya er dyrket mark og nyere boliger. Dyrkamarka ligger lavt og har vært utsatt for skade ved stormflo. Kulturlandskapsområdet omfatter gårdene på Alnes med tilhørende utmarks/fjellområder, med en utvidet avgrensing i forhold til Aksdal (1994). Berggrunnen er dominert av ikke inndelte gneiser, og noen øst-vestgående striper med granat-glimmergneis i tillegg, og dessuten noen flekker med gabbro flere steder. Eklogitt er funnet på fjellet. Løsmassene er morene og rasmateriale (dels grove steinurer i bratte fjellsider), i tillegg finnes torv i lynghei og spredte små myrer. På fjellet ligger Alnesvatnet 254 m o.h. Området har et utpreget oscanisk klima med en god del nedbør, høy nedbørhyppighet, forholdsvis kjølige somrer og milde vintre. Området ligger i sterkt oscanisk vegetasjonsseksjon og boreonemoral til sørboreal vegetasjonssone. Det høyeste punktet er Storhornet, 497 m over havet.

Beskrivelse: Som helhetlig kulturlandskap vurderes området å være nasjonalt verdifullt, med betydelige verdier både kulturhistorisk og med hensyn til naturmangfold. Området ble i 2017 også Utvalgt kulturlandskap (jf. Hatten m.fl. 2017). Kombinasjonen jordbruk og fiske har vært viktigste næringsvei tidligere. I skriftlige kilder er Alnes kjent fra 1520. I perioden 1658-1868 har det vært 5-11 hester, 25-50 storfe, 24-123 sau og opptil 16 geiter. Den flate landtunga på Alnes er fulldyrket, unntatt strandlinja. Driftsforma har vært jordbruk med husdyr, hovedsakelig med kyr og sau, men tidligere ble det også dyrket korn. Arealet er nå utleid til vinterfôr for storfe på sørøstsida av Godøya. Karakteristisk for området er Alnes fyr som ble bygd i 1852, senere flyttet, og automatisert i 1982 (fredet). Det er nylig bygd et besøkssenter ved fyret. Arealet ved bebyggelsen på flata er teigdelt og stort sett gjødslet. Tidligere var det et stort antall teiger, etter utskifting er det fortsatt ca. tre teiger pr. bruk. Utmarka er felleseie og lite eller ikke gjødslet. Utnyttelsen av utmarka har vært mer intensiv tidligere, med beite på større arealer enn i dag – og med større beitetrykk; det har vært mest sau (og i eldre tid også geit) som har beitet i brattene og på fjellet. Dyretall og beitetrykk var i 2017 alt for lavt til å holde kulturlandskapet i utmarka ved like, totalt ca. 80 sauer (to bruk). Naturtypelokalitetene innenfor området har svakt beitetrykk, og det var i 2017 tegn til gjengroing på alle de lokalitetene som ble undersøkt. Gårdene hadde tidligere også teiger for torvtekt oppe på fjellet ved Alnesvatnet. Det finnes murer etter gamle sommerfjøs i utmarka, i dag ses sommerfjøs bare langs utmarksgjerdet på Alnes. Det har vært opptil 6 bekkekvener. Området i utmarka har få og bare mindre nyere inngrep, men eldre spor som steingjerder, rydningsrøyser og husmurer finnes. Alnes fyr og nærliggende besøkssenter (åpnet 2016) er et populært turistmål. Surfing på havbølger er også meget populært, og foregår fra Sandvika sørvest for fyret. Også turgåing opp på fjellet er meget populært, og forårsaker noe erosjon. Løshunder er et problem for saueholdet.

Naturtyper: De viktigste kulturbetingete naturtypene på Alnes er naturbeitemark og kystlynghei. Naturbeitemarkene (lite/ikke gjødslet og udyrket grasmark) finnes mest i bakkene opp fra utmarksgjerdet på Alnes, de er generelt friske og intermediære, og med et betydelig arts mangfold av naturengarter og beitemarksopp. Naturbeitemarka har siden 1993 endret seg betydelig, med økende areal av lyng, einer og lauvtrebusker. Kystlyngheiene er fattige til intermediære og varierer fra tørkeutsatte typer på grunnlendte berg til fukttheier med mer stabil markfuktighet. De finnes utenfor naturbeitemarka og over hele fjellet, og har bare mindre innslag av myr. Bratte og raspåvirkete områder med lyngvegetasjon regnes (etter NiN 2.1) som kystlynghei og ikke rasmarkshei fordi de er seminaturlig mark. Siden de første biologiske undersøkelsene i 1993 er det blitt betydelig mer røsslyng i kantområdene av de bratte bakkene ovenfor Alnes (østre del, vestre del og øvre del, mens midtpartiet fortsatt er grasdominert), som følge av lavt beitetrykk. Av andre naturtyper finnes sandstrand (utsatt for erosjon) og oseaniske berg. Sistnevnte er bratte og mer eller mindre nordvendte berg og rasmarker med moser og lav som krever stabil fuktighet og lite frost. Ellers forekommer områder som ikke er prioriterte naturtyper, som steinurer og andre bratte områder som gror igjen med lauvskog østover fra innslaget for nytunnelen.

Arter: Rødlistearter utenom virveldyr (rødlistestatus pr. 2015): havburkne (NT), hvitkurle (NT), gullprikkklav (VU), dynejordtunge (NT), *Entoloma velenovskyi* (VU), flammevokssopp (VU), glassblå rødspore (VU), grynknollsliresopp (EN), grå narremusserong (EN), lutvokssopp (NT), musserongvokssopp (NT), russelærvokssopp (NT), rødsurvevokssopp (NT), rød honningvokssopp (VU), semsket rødspore (NT), skifervokssopp (NT), vrangjordtunge (VU) og vridde kølesopp (VU). Alle de 15 rødlistede soppene og hvitkurle er knyttet til kulturlandskapet, og er skjøtselsavhengige. Det er ellers registrert truede fuglearter med tilknytning til kulturlandskapet, som svartstrupe (EN), storspove (VU) og sanglerke (VU). *Interessante eng- og hei-arter:* blåstarr, brudespore, engstarr, fagerperikum, gulsildre, heistarr, hårstarr, kusymre, jåblom, loppestarr, rødsildre, svarttopp, vill-lin, vårmarihand,

gullhårmose. Andre interessante arter (ikke skjøtelsavhengige): buestarr, fjellsmelle, fjelltistel, hinnebregne, myrsauløk, sandstarr, strandflatbelg, strandkveke, strandkål, svartstarr, trillingsiv, dronningmose, filtsåtemose, kystband, kysttvebladmose, lungenever, skrubbenever, sølvnever. Svartelistearter: buskfuru, platanlønn, sitkagran, hagelupin, rynkerose, parkslirekne, alpefuru, regnbueørret (Alnesvatnet) (alle SE pr. 2012), fagerfredløs, valurt og klustersvineblom (HI pr. 2012).

Biologisk mangfoldinteresse (gammel) fra Naturbase: ukjent

Biologisk mangfoldverdi (ny): 1- svært verdifullt

Verdibegrunnelse: Naturbeitemarkene med lang kontinuitet i beitebruk og betydelig artsmangfold gjør at verdien settes høyt, selv om de er i sakte gjengroing. Området har også verdi pga. kystlyngheier som er relativt intakte og kan restaureres.

Behov for naturtypekartlegging: Etter tidligere kartlegginger av kulturlandskapslokaliteter vurderes behovet for nye kartlegginger som middels, fordi det finnes større areal med kystlynghei som ikke er kartlagt.

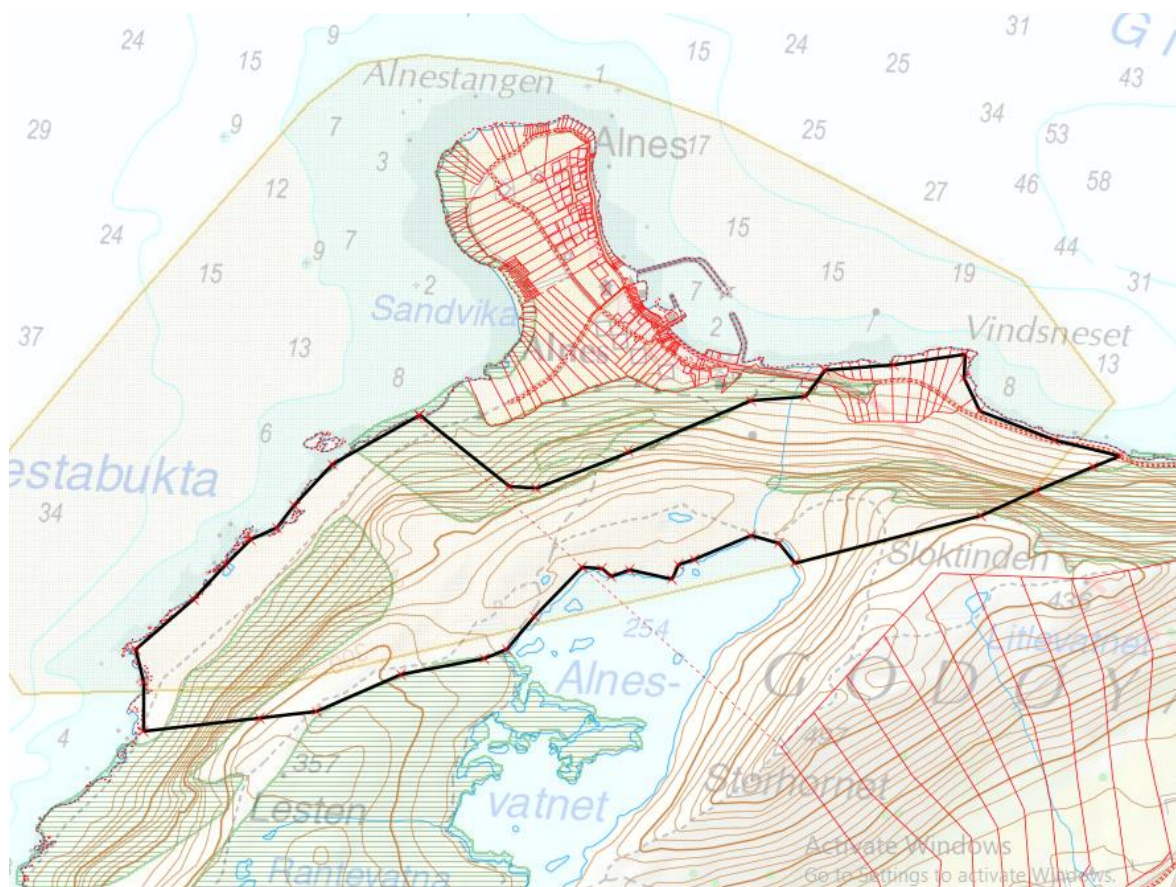
Bruk: 3 – 25-50 % av jordbruksområdet er i bruk (og bruksintensiteten er lav).

Nøyaktighetsklasse: 3 meget god, 20-50 m

Type landskap: Kombinasjonsbruk (fiske, jordbruk).

Behov for naturtypekartlegging

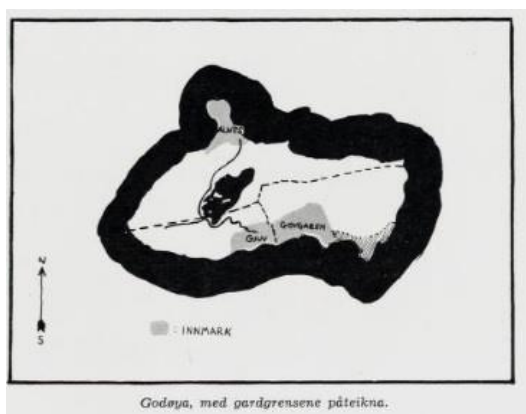
Ut fra vurderinger i felt i 2017, er det fortsatt noe behov for supplerende naturtypekartlegging i området. Området hvor manglene trolig er størst er presentert i figur 2. Den største mangelen er at et stort areal med kystlynghei hovedsakelig på fjellet ikke er registrert.

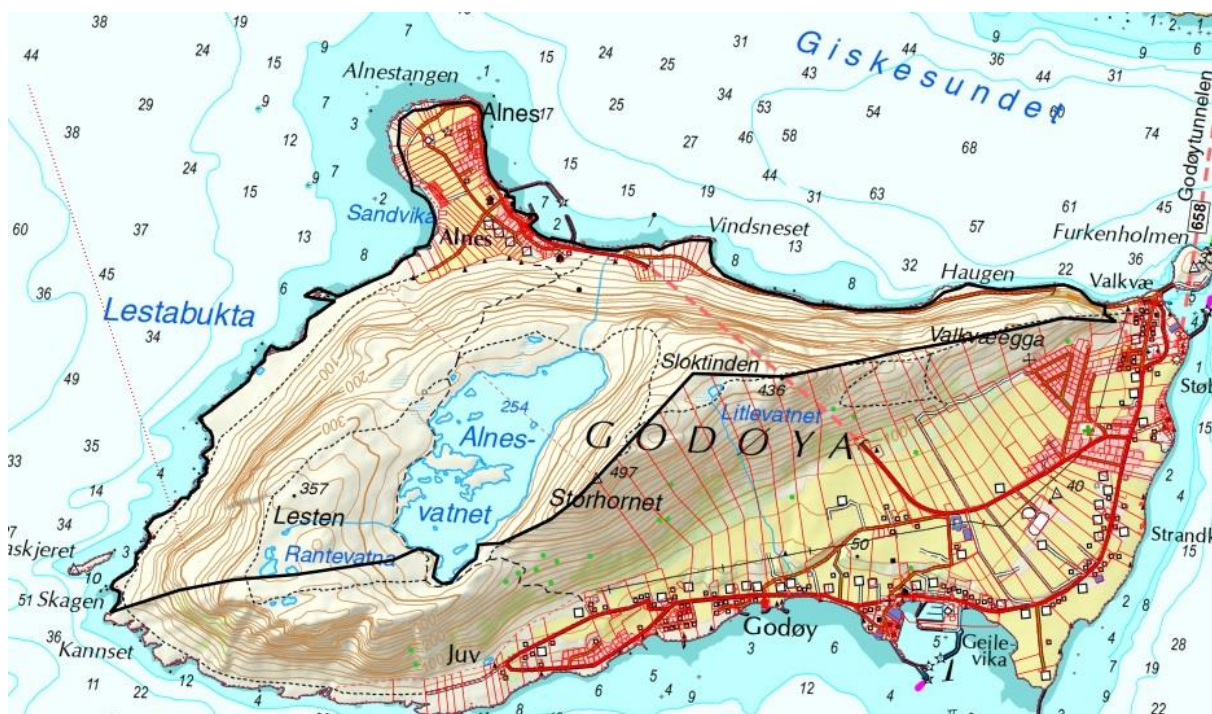
Figur 2. Antatt behov for supplerende naturtypekartlegging (markert med svart strek) i kulturlandskapsområdet KF00000226 Alnes (markert med gul strek). Siden avgrensinga utvides sørover, vil et noe større område måtte kartlegges som følge av det.

Forslag til ny avgrensning

Revisjon av avgrensinga var en del av oppdraget for Alnes. Nedenfor presenteres et forslag til revidert avgrensning.

Figur 3a. Gamle grenser mellom gårdene på Godøya, kopi av et kart trykket i Øvrelid (1964, s. 453). Grensa over fjellet er en gammel grense som ikke synes å være digitalisert i offentlige kart.

Figur 3b. Forslag til revidert avgrensning av verdifullt kulturlandskap på Alnes (svart strek). Vegetasjonsløs strandsone (berg, stein, grus) er ekskludert. Grensa over fjellet er grovt opptegnet etter kart trykket i Øvrelid (1964, s. 453, se figur 3a), og avstemt mot eiendomsgrenser på sørøstsida av Godøya. Dette avgrensningsforslaget er midlertidig inntil offisiell eiendomsgrense er fastlagt i offentlige kart.

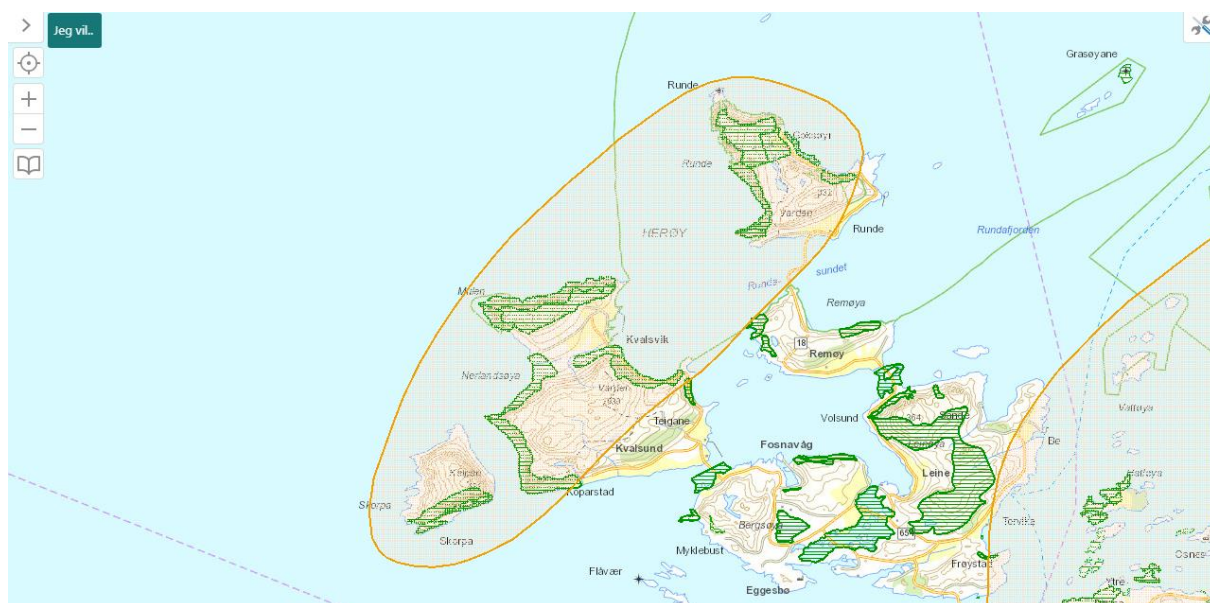
Avgrensningsforslaget er laget for å være i samsvar med eiendomsgrenser. Disse er fortsatt ikke digitalisert, men hentet fra ei bygdebok (Øvrelid 1964, s. 453). Grensa over fjellet mellom gårdene stammer visstnok fra 1767, og er litt justert i 1874 og 1889. Det finnes kystlynghei også utenfor det nye avgrensningsforslaget, men undersøkelser av disse heiene var ikke en del av dette oppdraget. Imidlertid vil det gjøres et forsøk på å avgrense hele den store og sammenhengende kystlyngheia på fjellet i forbindelse med naturtypekartlegging for Fylkesmannen i Møre og Romsdal.

Herøy: Runde-Nerlandsøy

Kunnskapsstatus 1992-2017

Området ble først registrert og avgrenset av Aksdal (1994), hvor området ble plassert blant de prioriterte områdene i Møre og Romsdal (jf. Jordal & Gaarder 1993). Botanisk finnes en god del eldre kilder, bl.a. Dahl (1895) og Goksøyr (1938). Fremstad m.fl. (1991) undersøkte kystlyngheia på Barmen på Nerlandsøya. Pareliusson (1997) sammenlignet vegetasjon og flora med Goksøyr sine undersøkelser på Runde. Senere er kunnskapen betydelig hevet og avgrensning av området er revidert etter undersøkelser i Jordal & Grimstad (2001) og Holtan (2011a). I 2016 foregikk NiN-kartlegging av deler av Nerlandsøya etter oppdrag fra Miljødirektoratet, tilgjengelig på internett (<http://nin.miljodirektoratet.no/>), men trolig med begrenset nytteverdi i forvaltninga. Det er laget skjøtselsplaner for to kystlyngheier på Nerlandsøya med sammenstilling av ny og gammel kunnskap (Folden m.fl. 2016a, 2016b). Kystgeita omtales av Folkestad (2007). De aller fleste eksisterende naturtypelokaliteter stammer fra disse registreringene.

Figur 4 viser kartavgrensning for området fra Naturbase i august 2017.

Figur 4. Kulturlandskapsområdet KF00000239 Runde-Nerlandsøy (59723 dekar) er markert med oransje strek. Grønne streker markerer naturtypelokaliteter. Kilde: Naturbase pr. 08.08.2017.

Beskrivelse fra Naturbase, modul "Helhetlige kulturlandskap", fra august 2017 (stammer fra Aksdal 1994):

Områdenavn Runde-Nerlandsøy Kommuner Herøy (Møre og Romsdal) Kulturhistorisk interesse Ukjent Biologisk mangfold - interesse Ukjent MOB-Land prioritet G Ikke vurdert Forvaltningsplan Nei Belliggenhet Runde og Nerlandsøy er av dei nordlegaste av Sørøyane vest for Ålesund. Øyane vart landfast med bru mellom Remøy og Runde i 1981. Runde og Nerlandsøy ligg i Herøy kommune. Herøy er ein øykommune på Sunnmørskysten midtvegs mellom Stad og Ålesund. Det er omlag 350 øyar, holmar og skjer i kommunen. Av desse er i dag åtte øyar busette. Alle dei busette øyane i Herøy er bundne saman av bruer. Dei mange øyane, holmane og skjera skapar eit vakkert og særmerkt landskap. Runde er eit fiskevær med store lyngheier og har Noregs sørlegaste fuglefjell. Krykkja er den dominerande arten fulgt av lundefuglen. Fuglelivet på Runde vart freda i 1957, men i 1981 vart det vedteke nye verneregjar som omfattar geologi og botanikk. Området er eit nasjonalt og internasjonalt turismål og er sterkt pressa. Bergarten er migmatittisk/granittisk gneis. Jordsmonnet på Nerlandsøy og på Runde er relativt næringsfattig, men morene- og rasmateriale med god sigevasspåverknad kan gi stadvis gode næringstilhøve ved sida ei stor mengd fuglegjødse. KULTURHISTORIE Namnet på kommunen, Herøy, skriv seg frå den vesle øya Herøy som tidlegare var eit geografisk midtpunkt, eldre

kyrkjestad med kulturminne frå 1100-talet og handelsstad. Runde fyr er den fjerde eldste fyrstasjonen i landet og er frå 1767. Det står enno restar etter eit gammalt vippefyr her. Ved Nerlandsøybrua på Kvalsund, ligg funnstaden til Kvalsundbåtane som er datert til ca.700 e.Kr. Desse er av dei eldste som er funne i Noreg. FUNN OG KOMMENTARAR Goksøyr (Runde). UTM: LQ 2524 Heile øya Runde er eit heilheitleg og særprega kulturlandskap i god hevd. Karakteristisk for øya er dei store, flotte gras- og lyngheiene og busettinga langs strandflata. I dag er drifta basert på mjølkeproduksjon og sauehald. På Goksøyr er det berre sauehald. Byggeskikken er stort sett einsarta og harmonisk. Ovanfor bustadområda på Goksøyr og delvis langs med vegen sørover ligg trelause, kystprega beitemarker. Mykje av arealet overfor gardane er overflaterydda. Delar av området har vore gjødsla med noko kunstgjødsel. Likevel er dette sannsynleg område som har vore lite påverka av gjødsling. Det er her funne soppartar som er typiske for gamle beitemarker på kysten. Ein sjeldan art, *Hygrocybe quieta*, ein art som på det tidspunkt den vart funne, hadde si nordgrense her. Seinare er den og funne på øyane på Sør-Smøla (Jordal, J.B. og Gaarder, G. 1993). Det som vart funne av sopp stod helst i bratte skråningar i tuer der det sannsynleg har vore lite gjødsla. Når det gjeld karplantar så har purpurlyng (*Erica cinerea*) si nordgrense på søre Sunnmøre. Røsslyng er dominerande. Den eldre busetnaden er godt ivarett og gir eit heilskapeleg preg (fig.4). Orkanen i 1991 tok fleire løer, murane står igjen. Oppe i liene står fleire flotte steingardar og terrasser. Gamlevegen til Runde er bevart. Ved sjøen ligg ei gammal naustrekke. Goksøyrgardane har ei historie langt bakover i tida. Mulevika (Nerlandsøy). UTM: LQ 202184-205192 Namnet Nerlandsøy er eit nytt namn og skriv seg frå garden Nerland. Øya ligg nordaust for Skorpa. Mellom dei to øyane går Skorpesundet som er ei gammal utseglingsslei for fiskarar. Øya består av mykje fjell og mange stadar stig fjellet bratt rett frå havet. Gardane ligg langs med strendene og frå Kvalsvik går det eit eid over til Mulevika. I Mulevika er det den største lynghei/grasheilokaliteten som er med i denne registreringa. Den vert beita av sau. Beietetrykket er i dag stort og lokaliteten er i god hevd. Røsslyng, einer m.m finst mest som ørsmå plantar på nokre få centimeters høgd. Ved enden av vegen og ned mot havet er det store grasområde med mykje finnskjegg. Ei rekke beitetilknytta plantar veks her, som til dømes knegras, engkvein, gulaks, kystmyrklegg, smalkjempe, øyentrøst, fjellmarikåpe og småengkall. Det er og funne sopp tilknytta beitemarka i eit usedvanleg høgt antal (Jordal, J.B. og Gaarder, G. 1993). Totalareal 59723 daa

I tabell 2 listes naturtypelokaliteter innenfor Runde-Nerlandsøy.

Tabell 2. Naturtypelokaliteter innenfor KF00000239 Runde-Nerlandsøy registrert i Naturbase pr. august 2017. BN00010864 Nerlandsøya: Barmen er revidert i 2017, og Storevarden er en stor og ny lokalitet med kystlynghei som ikke er kommet inn i Naturbase.

IID	Kommune	Lokalitet	Naturtype	Utforming	Verdi
BN00010848	Herøy	Runde: Goksøyrmyrane	Kystmyr	Velutviklet terreng-dekkende myr	B
BN00010858	Herøy	Runde: Goksøyrbeita	Naturbeitemark	Frisk fattigeng beitet	A
BN00010849	Herøy	Runde: Goksøyrvika	Strandeng og strandsump	Stort strandengkompleks	B
BN00010854	Herøy	Runde: Hellestien - Kløfjellet	Nordvendte kystberg og blokkmark	Lavrik utforming	A
BN00081122	Herøy	Runde: Runde vestside	Sørvendte berg og rasmarker	Kalkrik og/eller sørvendt bergvegg	A
BN00010853	Herøy	Runde: Mågeneset	Naturbeitemark	Frisk fattigeng beitet	B
BN00010893	Herøy	Nerlandsøya: Muleneset - Gollaneset	Nordvendte kystberg og blokkmark	Sørlig, oseanisk moseutforming	B
BN00010879	Herøy	Nerlandsøya: Muleneset	Sørvendte berg og rasmarker	Kalkrik og/eller sørvendt bergvegg	B
BN00010864	Herøy	Nerlandsøya: Barmen	Kystlynghei	Tørr lynghei	B
BN00010865	Herøy	Nerlandsøya: Myraneset	Naturbeitemark	Frisk fattigeng beitet	A
BN00010891	Herøy	Nerlandsøya: Kalddalsbukta	Nordvendte kystberg og blokkmark	Sørlig, oseanisk moseutforming	A
BN00010872	Herøy	Nerlandsøya: Andbøvika	Kystlynghei	Fuktig lynghei	B

IID	Kommune	Lokalitet	Naturtype	Utforming	Verdi
BN00010866	Herøy	Nerlandsøya: Skorpesundet	Kystlynghei	Tørr lynghei	A
-	Herøy	Nerlandsøya: Storevarden	Kystlynghei	Fuktig lynghei	A
BN00010892	Herøy	Skorpa: ved gardane	Kystlynghei	Tørr lynghei	A
BN00010878	Herøy	Skorpa: sørsida	Kystlynghei	Tørr lynghei	B

Området inneholder også følgende verneområder:

VV00000690 Runde (dyrefredningsområde)

VV00000554 Runde (dyrelivsfredning)

VV00000705 Goksøyrmyrane (naturreservat, verneplan for myr)

VV00002908 Muleneset (naturreservat, verneplan for sjøfugl)

Området deles i tre nye områder

Området omfatter i Naturbase Runde, Nerlandsøya og Skorpa, samt en del havområder. Etter spørsmål til oppdragsgiver, vurderes det slik at større havområder ikke bør inngå («Det skal ikke inkluderes sjøareal, med mindre det er sterk sammenheng natur- og bruksmessig, som f.eks. kystlynghei eller slåttemark på småøyer som ligger tett»). Det er derfor vurdert slik at Runde bør utgjøre ett separat område, Nerlandsøya ett separat område og Skorpa ett separat område. Alle tre har store kulturlandskapskvaliteter som tilsier at de bør være med videre. Det gis nedenfor derfor beskrivelser for tre separate områder, som hver bør få en ny ID i kulturlandskapsmodulen i Naturbase.

Beskrivelse/tilstandsvurdering for KF00000239-1 Runde i 2017

Området ble befart 27. og 29.09.2017 (og mange ganger tidligere) av John Bjarne Jordal.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Runde er ei øy som ble landfast i 1981, lengst nord i Herøy kommune, og er særlig kjent for fuglefjellene sine. Kulturlandskapsområdet omfatter hele øya, selv om ikke alt er tilgjengelig pga. bratt terreng. Berggrunnen består mest av glimmergneis (mørk grå middels- til grovkornet) og dessuten noen områder med mylonittisk, kvarts-feltspatrik gneis flere steder bl.a. ved Goksøyr. Løsmassene er dels morene, noe rasmateriale i bratte områder, og ellers en god del torv i myrene. Området har et utpreget oseanisk klima med en god del nedbør, høy nedbørhyppighet, forholdsvis kjølige somrer og milde vintre. Området ligger i sterkt oseanisk vegetasjonsseksjon og boreonemoral til sørboreal vegetasjonssone. Det høyeste punktet er Vardane, 332 m over havet.

Beskrivelse: Som helhetlig kulturlandskap vurderes området å være nasjonalt verdifullt, med betydelige verdier både kulturhistorisk og med hensyn til naturmangfold. Kombinasjonen jordbruk og fiske har vært viktigste næringsvei. Gårdene er lokalisert på Runde (sørsida) og Goksøyr (østsida). Runde har en del flat dyrket mark, mens Goksøyr har mest bratte arealer, som tidligere ble slått og noe gjødslet, men som nå beites. Fram til 1930-talet var det geiter på beite på øya. Bygdene Runde og Goksøyr hadde egne utmarksbeiter for kyr, mens sauene gikk fritt over hele utmarka. Da hest ble brukt i jordbruket var det også hest på utmarksbeite. Det har nok vært både høyt beitepress og tråkkslitasje mange steder. Sauerasen sjeviot var den mest tallrike, men var ikke på utmarksbeite om vinteren. Tidligere ble en del av utmarksgrasmarkene slått, også i stupbratte skråninger ble gras sanket og fraktet tilbake til gårdene. Det har ikke vært praktisert lyngbrenning i nyere tid, men lokalbefolkninga mener at denne driftsforma har blitt benyttet i gammel tid. Av mangel på tre til fyring har det vært tatt ut store mengder med torv fra myrene som har vært nyttet til brensel. I dag ser vi tydelige spor etter torvtekt på Goksøyrmyrane og Storemyra. Denne ressursutnyttinga opphørte gradvis

etter at Runde fikk strøm i 1951. Det tradisjonelle jordbruket ble opprettholdt til rundt 1950 da det maskinelle jordbruket kom. Tallet på gårder i drift er redusert fra 38 til 5 i perioden 1928 til 2010. Fjellet er for det meste felles utmark. På fjellet er det flere steder murer etter sommerfjøs, bl.a. på østsida av Storevatnet. I dag finner vi gammel norsk sau og norsk hvit sau på utmarksbeite. I 2017 var det 290 sau og 308 lam på beite, samt 11 storfe (kilde: Herøy kommune), men beitetrykket er mye mindre enn tidligere i utmarka, både fordi sauetallet er redusert med rundt 40% og fordi hest og ku ikke lenger beiter i utmark. Området Terneneset-Kvalneset (fyret) beites ikke lenger og gror igjen (mer storfrytle, mjødukt, hundekjeks med mer). Fyret på Kvalneset (det første ble bygd i 1767) er automatisert og boligene blitt turisthytte. Området er et nasjonalt og internasjonalt turistmål med stor tilstrømming pga. fuglefjellene. Av nyere inngrep utenom bebyggelsen kan nevnes tilrettelagte stier for turister opp fra Goksøyr, dels med tilhørende grøfting.

Naturtyper: De viktigste kulturbetingete naturtypene på Runde er naturbeitemark og kystlynghei. Disse forekommer også i svært bratte områder, bl.a. rundt fuglefjellene på utsida, her også i blanding med fuglefjellenger. Av andre typer forekommer terrengdekkende myr, sørvendt berg og rasmark, og oseaniske berg. Terrengdekkende myr, seminaturlig eng og fuktige lyngheier går over i hverandre og er ofte vanskelig å klassifisere, alle disse typene har vært beitepåvirket. Gjengroende naturbeitemark og fuglefjellenger går også over i hverandre. Naturbeitemarkene er generelt friske og intermediære, og enkelte steder med et forholdsvis stort arts mangfold av naturengarter og beitemarksopp. Kystlyngheiene er både tørre og fuktige, og fattige til intermediære, og har et typisk arts mangfold for regionen, bl.a. med purpurlyng i tørr hei på sørsida mot Runde-gårdene. På fjellet er det en del fukthei. Løvtrær finnes særlig i beskyttede områder. Det er gjort en større undersøkelse av floraen på Runde i 1928 av Goksøyr (1938). I 1994 ble det utført en undersøkelse som særlig tar for seg endringer i grasmarekene siden 1928 (Pareliusson 1997). Den vanligste endringa er at ugjødset beitemark har gått over til mer gjødset beite. Andre områder har gått fra ugjødset beite til kystlynghei. Noen områder som i 1928 var overbeitet, var i 1994 mer artsrik beitemark. Avtakende beitetrykk og gjødsling med kunstgjødsling blir oppgitt som viktige årsaker til de observerte endringene. De fleste undersøkte områdene hadde en økning i nitrogenelskende planter, ugras og gjengroingsarter i forhold til Goksøyr sine undersøkelser. Skoglund (2011) har gjort sammenligning av lynghei- og myrvegetasjon 1928-2010. Lyngheiene er i dag i en tidlig gjengroingsfase pga. redusert beite, men er likevel relativt stabile og med lite busker og trær. Myrene har også gjennomgått mindre endringer pga. reduksjon av beite og tråkk, samt opphør av torvtekt. Funn av fururøtter, hasselnøtter og tykke greiner fra bjørk i torvmyrene vitner om et større innslag av trær i postglasial tid. Fuglelivet på Runde ble vernet i 1957, men i 1981 ble det vedtatt nye verneregler som også omfatter geologi og botanikk. Goksøyrmyrene naturreservat ble vernet i 1996. Runde er også Ramsar-område (fra 2013). Runde har større plantefelt med sitkagran.

Arter: Rødlistearter utenom virveldyr (årstall angitt for gamle funn av arter med usikker forekomst): havburkne (NT), hvitkurle (NT), kildegras (NT), sandskjegg (EN, 1971), smånesle (VU, 1929), villeple (VU, 1929), gullprikkklav (VU), kystblåfjelllav (NT), skoreblonde (VU), fiolett greinkøllesopp (VU), gul slimvokssopp (VU), grå narremusserong (EN), gulfotvokssopp (NT), lutvokssopp (NT), musserongvokssopp (NT), rødskivevokssopp (NT), rød honningvokssopp (VU), sauevokssopp (VU) og kysthumle (NT). Alle de 9 rødlistede beitemarkssoppene, hvitkurle og kysthumle er knyttet til kulturlandskapet, mens andre planter, lav og moser vokser mest i andre typer, men da i det åpne landskapet. En rekke fuglearter hekker, og mange av disse (+oter) er rødlistet. *Interessante eng- og hei-arter:* bakkeveronika (1928), bittersøte (1929), blåstarr, dunhavre (1929), dvergsmyle, engstarr, fagerperikum, gjeldkarve, gulstarr, heifrytle, heistarr, jåblom, kusymre, loppestarr, marinøkkel, markfrytle, purpurlyng, rødknapp (1927), storblåfjær, stortveblad (1927),

heiflette, narremose, samt over 20 arter ikke rødlistede beitemarkssopp. *Andre interessante arter:* blankburkne, buestarr, dikesvineblom, filtkongsløys, fjellsmelle, hinnebregne, knortestarr, nordsjøreddik, raggtelg, ramsløk, rødsildre, saftstjerneblom (1929), sandstarr (1928), tiggersoleie, vivendel, østersurt, kysthinnelav, lungenever, skrubbenever, vanlig blåfyllav, dronningmose, kalkmose, kalktuffmose, kystband, kystflatmose, kystperlemose, piggknoppgullhette, pungmose, vingemose. En rekke fuglearter hekker, bl.a. flere truede sjøfuglearter. Disse transporterer organisk materiale fra havet, og tilfører næring mange steder. *Svartelistearter:* amerikamjølke, bergfuru, buskfuru, platanlønn, rynkerose, sitkagran (større plantefelt, spredning observert), vinterkarse, vrifuru.

Biologisk mangfoldinteresse (gammel) fra Naturbase: ukjent

Biologisk mangfoldverdi (ny): 1- svært verdifullt

Verdibegrunnelse: Naturbeitemarker med lang historie i beitebruk og fortsatt betydelig artsmangfold, samt store kystlyngheier med innslag av purpurlyng gjør at verdien settes høyt.

Behov for naturtypekartlegging: Behovet for nye kartlegginger er betydelig, fordi deler av eksisterende kartlegging er gammel og mangelfull.

Bruk: 4 – 50-75 % av jordbruksområdet er i bruk, men beitetrykket i utmark er relativt lavt.

Nøyaktighetsklasse: 3 meget god, 20-50 m

Type landskap: Kombinasjonsbruk (fiske, jordbruk).

Beskrivelse/tilstandsvurdering for KF00000239-2 Nerlandsøya i 2017

Området ble befart 29.09.2017 (og mange ganger tidligere, bl.a. NiN-kartlegging i juni 2016) av John Bjarne Jordal.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Nerlandsøya ligger ut mot storhavet nordvest i Herøy kommune. Øya er landfast med bru. Kulturlandskapsområdet omfatter hele øya. Berggrunnen består av glimmergneis, mørk grå middels- til grovkorna. På østsida av Teigetua er det på berggrunnskartet avmerket mindre områder med gabbro og eklogitt. Dette forklarer at man finner vegetasjon og arter som indikerer en ganske stor variasjon av kalkpåvirkning. Stedvis er også påvirkning av næringssalt fra sjøen merkbar. Løsmassene er dels morene, noe rasmateriale i bratte områder, og ellers en del torv i myrene. Området har et utpreget oseanisk klima med en god del nedbør, høy nedbørhyppighet, forholdsvis kjølige somrer og milde vintrer. Området ligger i sterkt oseanisk vegetasjonsseksjon og boreonemoral til kanskje opp i lavalpin vegetasjonssone på de høyeste toppene. Det høyeste punktet er Storevarden, 431 m over havet.

Beskrivelse: Som helhetlig kulturlandskap vurderes området å være nasjonalt verdifullt, med betydelige verdier både kulturhistorisk og med hensyn til naturmangfold. Kombinasjonen jordbruk og fiske har vært viktigste næringsvei. Gårdene, med tilhørende dyrket mark, finnes på strekninga Koparstad-Kvalsund, og i Kvalsvika. Tradisjonelt har det vært drevet med storfe, sau og geit. Den gamle kystgeita, som ikke ble melket men holdt for kjøttets skyld, finnes ikke lenger på Nerlandsøya, bare på Skorpa. Kleofas Kvalsvik har fortalt at han skjøt den siste kystgeita på Nerlandsøya i 1942. Som brensel brukte man både torv fra myrer, lyng og einer fram til elektrisiteten kom i 1951. Det vises fortsatt i myrene etter torvtekt. På Muletua er en torvskjå gjenoppbygd. Det har vært brent regelmessig på Nerlandsøya fram til og med mellomkrigstida. En stor brann ca. 1948 gjorde at brenninga mer eller mindre opphørte. I de senere årene er det foretatt noen få mindre brenninger, bl.a. nord for Mulevika. I 2017 var det 473 sau og 601 lam på beite (norsk hvit sau og gammel norsk sau) til sammen på Nerlandsøya. I tillegg var det samtidig 4 ammegeiter, 8 ammekyr, 13 storfe og 4 hester (kilde: Søre Sunnmøre landbrukskontor), men disse bidrar relativt lite til skjøtsel av utmarka. Kulturlandskapet på Nerlandsøya bærer preg av å ha lang kontinuitet i bruk. Inngrep: utenom veier, bosetting og dyrket mark er det særlig plantefelt med fremmede treslag som påvirker

naturen. Det finnes ellers spredt med spor etter ulik virksomhet i utmark, som torvtekt i myrer, murer etter hus med mer. Naturtypelokalitetene innenfor området har fortsatt stort sett god hevd, og det var i 2016-2017 få tegn til gjengroing på de lokalitetene som ble sjekket, men det er likevel gjengroing på noen arealer som ikke har hatt beitedyr. Det er laget skjøtelsplaner for kystlynghei for Barmen og Storevarden, som til sammen utgjør en stor del av arealet på Nerlandsøya. I tillegg er det en plan også for den artsrike naturbeitemarka i Mulevika. Det er foreslått fjerning av noen plantefelt med fremmede bartrær som fortsatt har lyngheipreg i undervegetasjonen, slik at spredningspresset av fremmede arter kan minskes noe. I Kvalsund ligger funnstedet til Kvalsundbåtene som er datert til ca. 700 år e. Kr.

Naturtyper: De viktigste kulturbetingete naturtypene på Nerlandsøya er kystlynghei og naturbeitemark, med lyngheiene som de arealmessig viktigste. Ellers forekommer oeaniske berg (nordvendte kystberg og blokkmark - bratte parti med berg, åpne rasmarker og blokkmark - der det er registrert flere interessante lav og moser knytt til eit fuktig oeanisk klima) og sørvendt berg og rasmark, og ellers også myrer, men ingen er beskrevet i Naturbase. Lyngheiene utgjør en stor del av Nerlandsøya. De er stort sett fattige (men rikere partier forekommer), og det er en overvekt av tørr lynghei. Her finnes også parti med purpurlyng-heier. Rike tørrheier og rike fuktheier utgjør små arealer, det samme gjelder rikmyr, som ofte er kildepåvirket. Nord- og østvendte heier er fuktigere og regnes som baklihei. I høyereliggende deler er lyngen lav som følge av en kombinasjon av vindslitasje og beiting. I baklier er det delvis grov lyng og en del områder med einer. Nede ved sjøen, rundt det meste av Nerlandsøya, ligger gamle, ofte mer eller mindre gjengrodde beitemarker, for det meste av utforminga fattig beiteeng. Mindre flekker med rike beiteenger finnes bl.a. i Mulevika på skjellsand. Myrene har mange steder en gradvis overgang til fuktig hei slik at grensesetting mellom disse typene kan være vanskelig. Mange av myrene og også en del av fuktheiene har omfattende spor etter torvtekt. Noen arealer som ser ut som kystlynghei i dag er trolig rester av terrengdekkende myr. På enkelte høydedrag finnes fortsatt fragmenter av dårlig utviklet terrengdekkende myr. På vinteren beiter sauene ofte på de høyestliggende partiene av øya, disse arealene er dermed viktig for et helhetlig beiter regime. Enkelte steder (f.eks. i Skorpesundet) ser man begynnende gjengroing med lauvskog, og ellers ser man tiltakende frøspredning fra utplantede utenlandske bartreslag. Hele området sett under ett har en tilgang til høyereliggende lyngbeite om vinteren, sørvendte, tidlige vårbeiter, nordvendte og fuktigere lyngbeiter med gras og urter og sjønære områder med semi-naturleg eng.

Arter: Rødlistearter: bakkesøte (NT, 1920), havburkne (NT), hvitkurle (NT), kalkgrye (EN), kystblåfyllav (NT), olivenlav (NT), tannjordgrye (NT), kalksvamose (NT), stripekrusmose (NT), øygardsmose (NT), ametystrødspore (VU), beige grynusserong (EN), Entoloma atrocoeruleum (NT), bittervokssopp (NT), brun engvokssopp (VU), bølgesporet rødspore (VU), dynejordtunge (NT), grå narremusserong (EN), gulbrun narrevokssopp (NT), gulfotvokssopp (NT), heirødspore (DD), kobbtertunge (VU), lutvokssopp (NT), melrødspore (NT), musserongvokssopp (NT), oransje bålbitersopp (NT), praktrødspore (VU), ravnerødspore (NT), rombesporet rødspore (VU), russelærvokssopp (NT), rød honningvokssopp (VU), rødskivevokssopp (NT), sauevokssopp (VU), semsket rødspore (NT), slåtterødspore (VU), svartblå rødspore (NT), svartdogget vokssopp (NT) og trolljordtunge (NT). Alle de 28 rødlistede soppene (de fleste av disse er funnet i Mulevika), bakkesøte og hvitkurle er knyttet til kulturlandskapet, mens andre planter, lav og moser vokser mest på berg/grunnlendt mark, men da i det åpne landskapet. Videre forekommer virveldyr som oter (VU), tyvjo (NT), bergirisk (NT), storspove (VU) og svartstrupe (EN).

Interessante eng- og hei-arter: blåstarr, dikesvineblom, dvergsmyle, engstarr, fagerperikum, gulsildre, kystmyrklegg, heistarr, hårstarr, jordnøtt, kamgras, kattefot, kjerteløyentrøst, kusymre, kystmaigull, kystmyrklegg, loppestarr, nattfiol, purpurlyng, raggtelg, ramsløk, svarttopp, villin, vivendel, vårmarihand, gullhårmoser, heimoser, narremoser, samt ca. 37 arter av ikke

rødlistede beitemarkssopp (flest i Mulevika). *Andre interessante arter:* bergasal, blankburkne, fjellsmelle, havstarr, hvitsoleie, hinnebregne, knortestarr, korsved, kranskonvall, kristtorn, lundgrønnaks, myskegras, rødsildre, sanikel, tiggersoleie, drønningmose, gullmose, kalkmose, kalktuffmose, kystband, kystflak, kystflatmose, kystkoppmose, kystperlemose, kysttvebladmose, pungmose, lungenever, skrubbenever, sølvnever og vanlig blåfiltlav. *Svartelistearter:* blankmispel, bulkemispel, bergfuru, buskfuru, platanlønn, sitkagran, sprikemispel, svensk asal. Fremmede bartrær sprer seg, det samme gjelder mispelartene. *Biologisk mangfoldinteresse (gammel) fra Naturbase:* ukjent
Biologisk mangfoldverdi (ny): 1- svært verdifullt
Verdibegrunnelse: Området er svært verdifullt pga. store, intakte kystlyngheier med innslag av purpurlyng. Naturbeitemarkene med lang kontinuitet i beitebruk og i god hevd, samt stort artsmangfold bidrar også sterkt til at verdien settes høyt.
Behov for naturtypekartlegging: Etter tidligere kartlegginger av kulturlandskapslokaliteter vurderes behovet for nye kartlegginger som middels, fordi det finnes større areal med kystlynghei som ikke er kartlagt.
Bruk: 5 – mer enn 75 % av jordbruksområdet er i bruk.
Nøyaktighetsklasse: 3 meget god, 20-50 m
Type landskap: Kombinasjonsbruk (fiske, jordbruk).

Beskrivelse/tilstandsvurdering for KF00000239-3 Skorpa i 2017

Området ble befart 29.09.2017 av John Bjarne Jordal sammen med Leif Skorpen.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Kulturlandskapsområdet omfatter øya Skorpa, en veiløs og fraflyttet øy i havgapet vest for Nerlandsøya nordvest i Herøy kommune. Et sund, Skorpesundet, skiller de to øyene. Svinøya er matrikulert som bruk under Skorpa, men er ikke tatt med her. Det meste av Skorpa er fjell, men på sørsida ligger et flatere parti med hus og gjengroende enger fra tidligere gårdsdrift. Berggrunnen består av glimmergneis, mørk grå middels- til grovkorna og et mindre område med eklogitt på vestsida. Løsmassene er dels morene, og noe rasmateriale i bratte områder. Det er lite myr på Skorpa og dermed også begrensede mengder med torv. Området har et utpreget oseanisk klima med en god del nedbør, høy nedbørhyppighet, forholdsvis kjølige somrer og milde vintrer. Området ligger i sterkt oseanisk vegetasjonsseksjon og boreonemoral vegetasjonssone. Det høyeste punktet er Keipen, 432 m over havet, og ligger kanskje i lavalpin sone.

Beskrivelse: Som helhetlig kulturlandskap vurderes området å være nasjonalt verdifullt, med betydelige verdier både kulturhistorisk og med hensyn til naturmangfold. Kombinasjonen jordbruk og fiske har vært viktigste næringsvei, i tillegg til losvirksomhet. Laksefisket har hatt stor betydning. Øya har hatt kjent bosetting fra 1520 fram til 1970 (1-5 bruk), og har vært beitet av sau fram til 1992. Tradisjonelt har det vært drevet med storfe, sau og geit. Det har tidligere vært opptil 18 kyr på det meste (kilde: Halvard Skorpen). Den gamle kystgeita (kjøttgeit, utegangargeit, villgeit), som ikke ble melket men holdt for kjøttets skyld, finnes fortsatt på Skorpa som et av få steder i Norge. Disse har vært i Norge i 4-5000 år. På Skorpa er geit nevnt fra tidlig 1600-tall. Fram til fraflyttinga hadde hvert bruk i prinsippet sine dyr, der kjea ble tatt i hus på våren, og et antall dyr slaktet hver høst. De siste 60 årene har geitene greid seg selv. I 2017 finnes en stamme på ca. 100 kystgeit (kilde Alv Ottar Folkestad), som er de eneste dyra som beiter i dette landskapet. Disse går ute hele året og beiter i utmarka over hele øya, også i de mest ulendte områdene. Innmarka på sørsida gror igjen. Området har få og små nyere inngrep utenom gårdene og dyrkamarka. Både i Skorpesundet og på vestsida av øya er det spor etter sommerfjøs hvor kyrne holdt til om sommeren og ett av disse (Skorpesundet) er restaurert. Shetlandsfarten under krigen brukte Skorpesundet som en av basene, der mennesker på flukt gjerne bodde i sommerfjøsene. Utnyttelsen har vært mer

intensiv tidligere, med slått og beite på større arealer enn i dag – og med større beitetrykk i utmarksområdene. Det var i 2017 gjengroing i nærheten av bebyggelsen, mens lyngheier og naturbeitemark i utmarka holdes i noenlunde hevd av geitene.

Naturtyper: De viktigste naturtypene er kystlynghei, men det finnes mindre areal med naturbeitemark. De sørvendte bratte fjellsidene mot bebyggelsen har kanskje 70% lynghei med purpurlyng og 30% naturbeitemarksflekker. Det er litt gjengroende naturbeitemark nær bebyggelsen. Vestsida har en del fuktig lynghei, men også rasmarker og andre partier med naturbeitemarker. Østsida har naturbeitemark rundt de gamle sommerfjøsene i Skorpesundet, ellers er det lynghei. Nakent berg og grunnlendt mark er det en del av over hele øya, pluss rasmark, delvis med steinur. I tillegg forekommer små hasselkratt på sørsida ved gårdene.

Arter: Rødlistearter utenom virveldyr (årstall angitt for gamle funn av arter med usikker status): vestlandsvikke (NT, 1894), semsket rødspore (NT), tinnvokssopp (EN), alle knyttet til kulturlandskapet. *Interessante eng- og hei-arter:* dvergsmyle, engstarr, fagerperikum, flekkmure, heistarr, hårsveve, jordnøtt, kattefot, kjerteløyentrøst, kusymre, kystmyrklegg, lodnefaks (1894), loppestarr, myrsauløk, purpurlyng (rikelig 2017), svarttopp, vivendel, gullhårrose, samt 7-8 ikke rødlistede beitemarkssopper (men dårlige data om sopp). *Andre interessante arter:* blankburkne, grønneburkne (1894), havstarr, lundgrønnaks (1894), raggtelg, sanikel (1894). *Svartelistearter:* platanlønn ved husa.

Biologisk mangfoldinteresse (gammel) fra Naturbase: ukjent

Biologisk mangfoldverdi (ny): 1- svært verdifullt

Verdibegrunnelse: Området er svært verdifullt pga. store, intakte kystlyngheier med innslag av purpurlyng, som beites av en av de få gjenværende bestandene av gammel norsk kystgeit. Mindre naturbeitemarker med lang kontinuitet i beitebruk bidrar også til at verdien settes høyt.

Behov for naturtypekartlegging: Etter tidligere kartlegging ved bebyggelsen vurderes behovet for nye kartlegginger som middels, fordi det finnes større areal med kystlynghei som ikke er kartlagt.

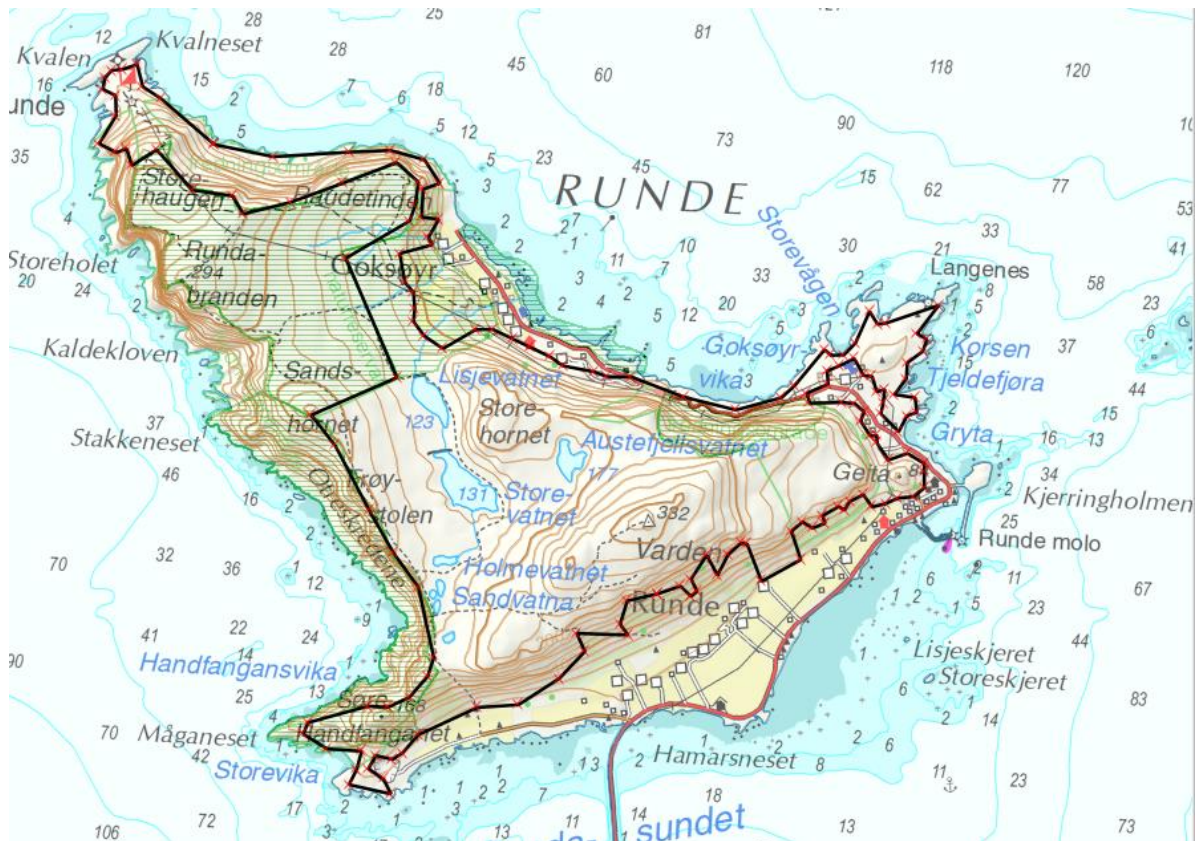
Bruk: 5 – mer enn 75 % av jordbruksområdet er i bruk (hvis geitebeitet regnes som jordbruk).

Nøyaktighetsklasse: 3 meget god, 20-50 m

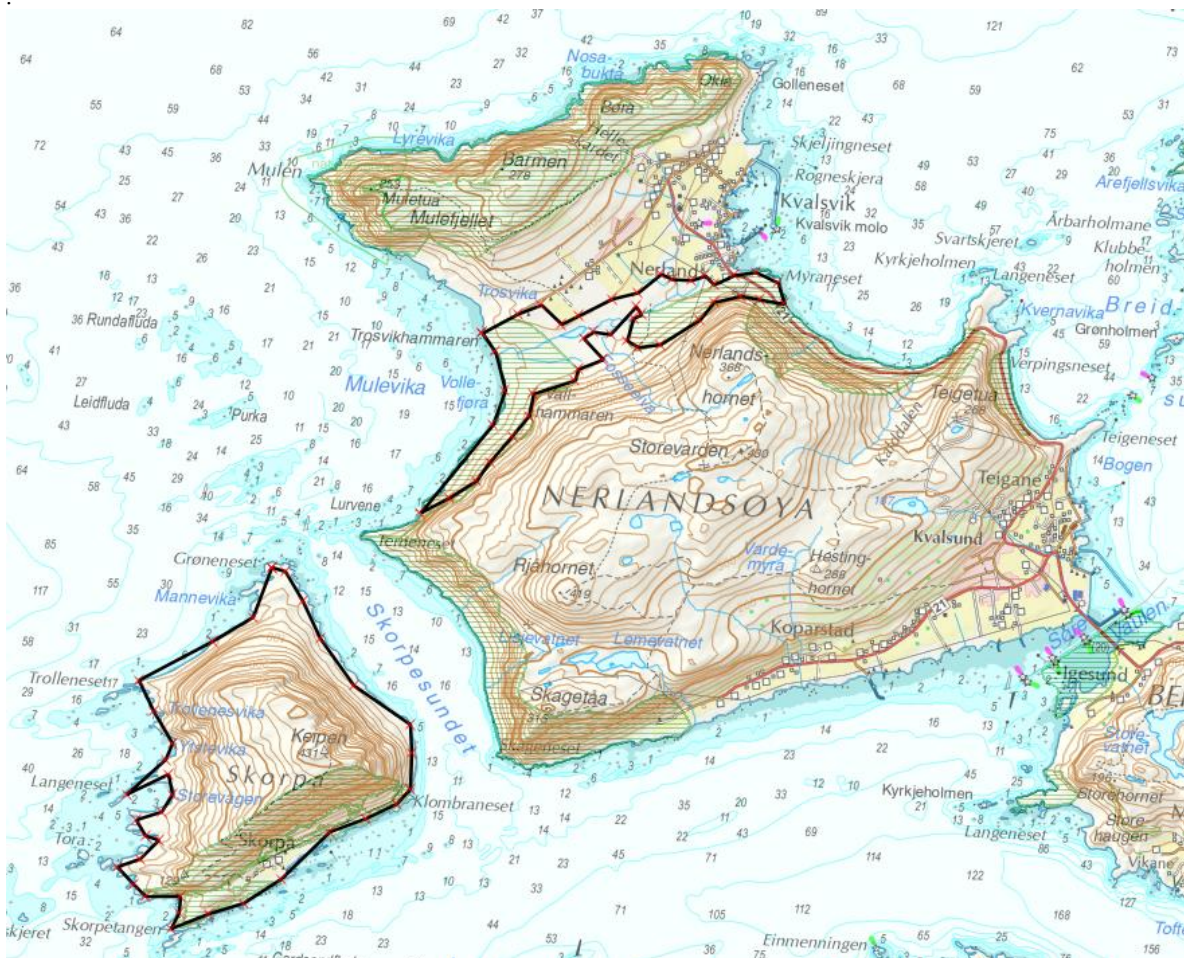
Type landskap: Kombinasjonsbruk (fiske, jordbruk), ikke lenger i bruk til jordbruk.

Behov for naturtypekartlegging

Vurderinger i felt i 2017 tilsier at det fortsatt er noe behov for supplerende naturtypekartlegging. De områdene hvor manglene trolig er størst er presentert i figur 5a-5b nedenfor.

Figur 5a. Antatt behov for supplerende naturtypekartlegging (markert med svart strek) på Runde i kulturlandskapsområdet KF00000239 Runde-Nerlandsøy.

Figur 5b. Antatt behov for supplerende naturtypekartlegging (markert med svart strek) på Nerlandsøya og Riste i kulturlandskapsområdet KF00000239 Runde-Nerlandsøya.

Forslag til ny avgrensning

Revisjon av avgrensinga var en del av oppdraget for Runde-Nerlandsøy. Nedenfor presenteres et forslag til revidert avgrensning. Kartet er basert på data samlet i forbindelse med denne rapporten.

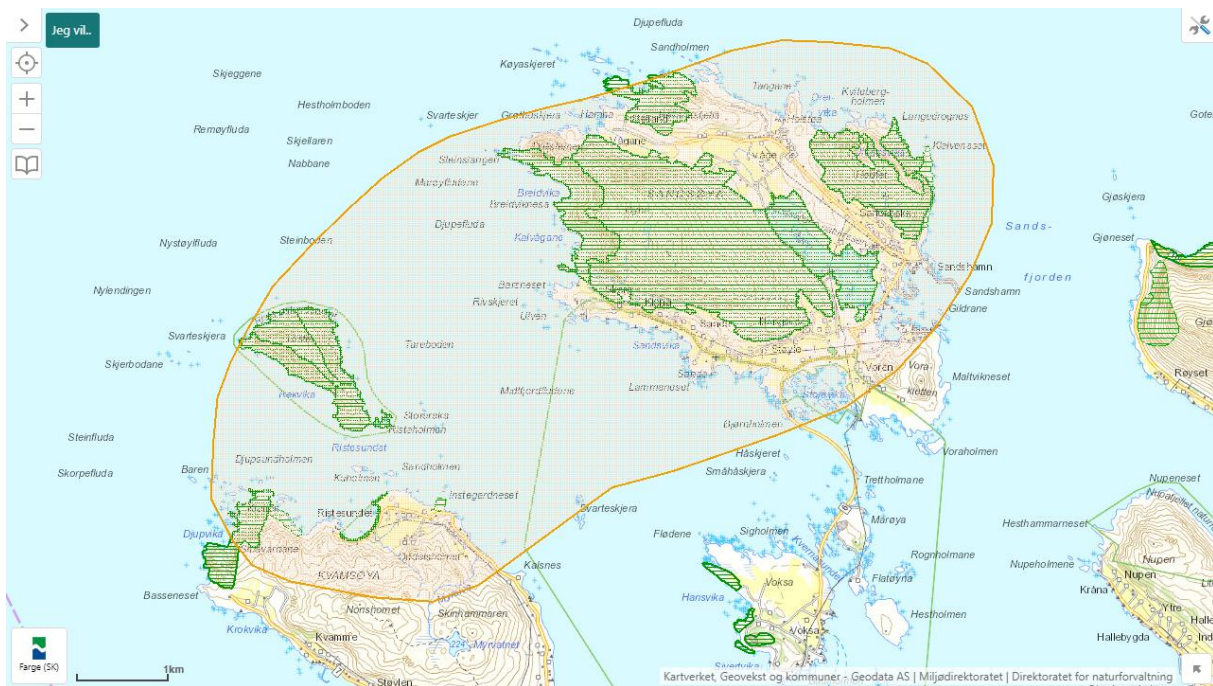
Figur 6. Forslag til revidert avgrensing av verdifullt kulturlandskap i Runde-Nerlandsøy (svart strek). Det er foreslått tre separate lokaliteter: Runde, Nerlandsøy og Skorpa. Vegetasjonsløs strandsone (berg, stein, grus) er ekskludert i den detaljerte avgrensinga.

Sande: Sandsøya-Riste

Kunnskapsstatus 1992-2017

Området ble først registrert og avgrenset av Aksdal (1994), som plasserte området blant de prioriterte områdene i Møre og Romsdal (jf. Jordal & Gaarder 1993). Fremstad m.fl. (1991) beskrev kystlyngheiene på Sandsøya (Rinden og Hornet) og nevnte kort Kvamsøya og Riste basert på flybefaringer. Det er senere laget skjøtelsesplaner for Rinden og Hornet (Holtan 2011b, 2011c, jf. nasjonale referanseområder for kystlynghei i Kaland & Kvamme 2013), og for Riste (Folden m.fl. 2017). Registreringer av naturtyper er utført av Vidnes & Grimstad (2006) og Holtan (2010).

Figur 7 viser kartavgrensing for området fra Naturbase i august 2017.

Figur 7. Kulturlandskapsområdet KF00000238 Sandsøya-Riste er markert med oransje strek. Grønne streker markerer naturtypelokaliteter. Kilde: Naturbase pr. 08.08.2017.

Beskrivelse fra Naturbase, modulen "Helhetlige kulturlandskap", fra august 2017 (stammer fra Aksdal 1994):

Id KF00000238 Områdenavn Sandsøya-Riste Kommuner Sande (Møre og Romsdal) Kulturhistorisk interesse Ukjent Biologisk mangfold - interesse Ukjent MOB-Land prioritet G Ikke vurdert Forvaltningsplan Nei Beliggenhet Sandsøya og Riste ligg i kystkommunen Sande på søre Sunnmøre med Stadthavet utanfor. Sandsøya er ei øy på ca. 12 km² og har namn etter gardsnamnet Sande. Truleg har øya vore eitt gardsområde med namn etter sandfjøre på sørsida. På Nordre Sandsøy ligg Skyrfjellet, som består av lys gabbro. Det er segn om kvifor fjellet fekk den lyse fargen (Rabben, B. 1976). Forutan gabbro-området er Sandsøya dominert av gneis med innslag av marmor. På søre Sandsøy ligg Dollsteinen med sine 227 m o.h.. Her ligg ei 200 m djup og merkeleg fjellgrotte som det er knytta mange historier til langt bakover i tida. Det er mange gravrøyser på øya. Riste er ei øy på bortimot 800 da og ligg sørvest for Kvamsøy. Høgste punkt er 192 m o.h.. Øya er bratt på alle kantar, bortsett frå på nordaustpynten der støene ligg. Hamn finst ikkje. Øya vart fråflytta i 1964 (Grytten, H. og Dybvik, P. 1993), men vert fortsatt beita av sau på dei store grasslettene. Det står og nokre bustadhus på øya. Ein stiftelse "Ristes Vener" er oppretta for å ivareta kulturlandskapet med bustadhus på øya. KULTURHISTORIE Gamle Sandshamn var på 1600-talet ein stor handelsstad. Utover på 1800-talet fram til 1890 åra var Sandshamn eit vidkjend fiskevær og midtpunkt for vårsildfiske på Sunnmøre. Fiskeværet hadde fiskerbustader for 1200 mann i storheitstida. Torvtaking har vore den viktigaste brenselen før elektrisiteten kom. Tarebrenning har og vore ei viktig attåttnæring langt ut på 1900-talet. Det finst sikre kjelder på at Riste var busett i 1520. Tidlegare veit ein ikkje sikkert. Øya har fram til 1776 stort sett hatt to bruk. Etter 1960 var det berre ein brukar fram til 1964 da dei siste som budde fast flytta frå øya (Grytten, H. og Dybvik, P. 1993). Historia syner gammal busetting der kombinasjonen jordbruk-fiske har vore næringsveg. FUNN OG KOMMENTARAR Område kring Ulandsvika, UTM: LQ 170085-17090 Lokaliteten ligg nord for Sandshamn på austre del av Sandsøya. Ulandsvika er som namnet tydar eit utmarksbeite (fig.3). Det ligg nordvendt, er ganske bratt, noko steinete, er ugjødsel, vert beita av sau og er i god hevd. Grashei dominerar. I tillegg har begge lokalitetane mange teikn på kalkhaldig jordsmonn. Av karplantar er det funne raudsildre, gulsildre, loppstarr, gulstarr og svartknopp. I tillegg er det funne purpurlyng og dvergsmyle (Jordal, J.B. og Gaarder, G. 1993). Den sistnemnde er ein konkurransesvak kystplante som truleg er favorisert ved beiting. Av sopp vart det funne skjelljordtunge og vokssoppantar. Blant desse var ein sjeldsynt art *Hygrocybe splendissima* som foretrekk eldgamle, godt hevda beitemarker (Jordal, J.B. og Gaarder, G. 1993). Område nord for Sandshamn UTM: LQ 173079-175085 Lokaliteten heng saman med førstnemnde lokalitet, er austvendt og ligg mellom Sandshamn og Kleiveneset. Dette er ei grashei som vert beita av sau og er i god hevd. Området er bratt (fig.4) med ein del stein og med eit flatare parti nede ved sjøen og vegen. Det var her og teikn på kalkhaldig jordsmonn ved at det m.a. vart funne ein del vill-lin (Jordal J. B. og Gaarder, G. 1993). Det er funne fleire sopp tilknytta beitemark som syner stort biologisk mangfold. Fleire område på Sandsøy, Kvamsøy og Riste er blant lyngheiområda som er omtala i utreiinga kystlynghei på Vestlandet og i Trøndelag (Fremstad, E., Aarrestad, P.A. og Skogen, A. 1991).

Lokaliteten Hornet (LQ 161-171081-087) på Sandsøy er ei av dei nordlegaste lyngheiene i landet med ei større mengd purpurlyng. Totalareal 35280 daa.

Nedenfor listes naturtypelokaliteter innenfor Sandsøya-Riste.

Tabell 3. Naturtypelokaliteter innenfor KF00000238 Sandsøya-Riste registrert i Naturbase pr. august 2017.

IID	Kommune	Lokalitet	Naturtype	Utforming	Verdi
BN00080054	Sande	Hornet	Kystlynghei	Tørr lynghei	A
BN00025204	Sande	Nord for Sandshamn	Naturbeitemark		C
BN00025203	Sande	Ulandsvika	Naturbeitemark		A
BN00067027	Sande	Sandsøya: Helland	Naturbeitemark	Frisk fattigeng beitet	B
BN00025187	Sande	Sandsvågen naturresservat	Brakkvannspoller		B
BN00080055	Sande	Rinden	Kystlynghei	Tørr lynghei	A
BN00080056	Sande	Sandsøya: Barsneset - Dollsteinen	Sørvendte berg og rasmarker	Kalkrik og/eller sørvendt bergvegg	
BN00067034	Sande	Riste østside	Naturbeitemark	Frisk fattigeng beitet	A
BN00067032	Sande	Riste nordside	Kystlynghei	Fuktig lynghei	A
BN00067033	Sande	Riste vestsida	Kystlynghei	Fuktig lynghei	A
BN00067039	Sande	Riste sørsida	Kystlynghei	Purpurlynghei	A
BN00025220	Sande	Kvamsøya vest	Kystlynghei	Tørr lynghei	B
BN00025206	Sande	Kletten	Naturbeitemark	Frisk fattigeng beitet	C
BN00025221	Sande	Ristesundsanden NR	Sanddyne	Fordyne	B
BN00067035	Sande	Ristesund nord	Sanddyne	Fordyne	B
BN00025181	Sande	Ristesund	Naturbeitemark	Frisk fattigeng beitet	C

Området inneholder også følgende verneområder:

VV00001353 Sandsvågen (Sandsøya, naturreservat etter verneplan for våtmark, små landareal)

VV00000862/VV00000868 Storevik (Sandsøya, naturreservat etter verneplan for våtmark, dyrelivsfredning, mindre landareal)

VV00001949 Ristesundsanden (Kvamsøya, naturreservat etter verneplan for havstrand)

VV00002910 Riste (naturreservat etter verneplan for sjøfugl)

Det antas at det ikke er aktuelt med kartlegging av kulturlandskap i de tre første, mens naturtypekartlegging er gjennomført relativt nylig i VV00002910 Riste.

Området deles i to nye områder

Området omfatter i Naturbase Sandsøya, Riste, norddelen av Kvamsøya med Ristesundet, samt en del havområder. Etter spørsmål til oppdragsgiver, vurderes det slik at større havområder ikke bør inngå («Det skal ikke inkluderes sjøareal, med mindre det er sterk sammenheng natur- og bruksmessig, som f.eks. kystlynghei eller slåttemark på småøyer som ligger tett»). Det er derfor vurdert slik at Sandsøya bør utgjøre ett separat område, og Riste ett separat område. De biologiske verdiene på Kvamsøya vurderes å være relativt små (vurdert i 2017), slik at den delen som ble avgrenset her av Aksdal (1994) kan droppes.

Naturbeitemarkene her er delvis i gjengroing og dels beitet av storfe, mens kystlyngheia på

Kvamsøya av Fremstad m.fl. (1991) omtales basert på flybefaring: «Verneverdien er trolig lav på fylkes- og landsplan». Denne lyngheia er også svært tidkrevende å kartlegge (omfatter store deler av Kvamsøya) og gror igjen. Det gis nedenfor derfor beskrivelser for to separate områder (Sandsøya og Riste), som hver bør få en ny ID i kulturlandskapsmodulen i Naturbase.

Beskrivelse/tilstandsvurdering for KF00000238-1 Sandsøya i 2017

Området ble befart 28.09.2017 (og mange ganger tidligere) av John Bjarne Jordal.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Kulturlandskapsområdet omfatter Sandsøya, ei øy på ca. 12 km² i Sande kommune på Sunnmøre, som har navn etter gården Sande. Tilkomsten er med ferje fra Larsnes eller Åram til Voksa, der det går vei til Sandsøya. Berggrunnen består av glimmergneis, mørk grå middels- til grovkorna. Ellers forekommer et område med anortositt og lys gabbro på Hornet, og det finnes også innslag av marmor. Løsmassene er dels morene, noe rasmateriale i bratte områder, og ellers en del torv i myrene. Området har et utpreget oseanisk klima med en god del nedbør, høy nedbørhyppighet, forholdsvis kjølige somrer og milde vintre. Området ligger i sterkt oseanisk vegetasjonsseksjon og boreonemoral vegetasjonssone. Det høyeste punktet er Rinden, 360 m over havet.

Beskrivelse: Som helhetlig kulturlandskap vurderes området å være nasjonalt verdifullt, med betydelige verdier både kulturhistorisk og med hensyn til naturmangfold. Kombinasjonen jordbruk og fiske har vært viktigste næringsvei. Sandshamn var fra 1600-tallet et betydelig handelssted, og på 1800-tallet et viktig fiskevær for vårsildfiske. Torvtekt var viktigste kilde til oppvarming (ved siden av rekved) før elektrisiteten kom på midten av 1900-tallet. Den tidsepoken at tangaska var verdifull ble det brent mye tang og tare, elles har tang og tare vært brukt til gjødsel. Dollsteinhola er en kjent hule på sørvestsida, som det er knyttet mange historier til. Kulturlandskapet på Sandsøya bærer preg av å ha lang kontinuitet i bruk. Utnyttelsen har vært mer intensiv tidligere, med slått og beite på større arealer enn i dag – og med større beitetrykk i utmarksområdene. I 2017 er det ca. 400 vinterfora sauer. Utmarka har få og små nyere inngrep. Naturtypelokalitetene innenfor området har mange steder svak hevd, og det var i 2017 tegn til gjengroing mange steder. Strekninga Sandshamn-Ulandsvika beites ikke lenger, og de tidligere så artsrike naturbeitemarkene gror igjen. Noen partier på Rinden har vært svidd i nyere tid.

Naturtyper: De viktigste naturtypene er kystlynghei og naturbeitemark. Kystlynghei har store arealer, og det er laget skjøtelsesplaner for de to største: Hornet og Rinden. Naturbeitemarkene er generelt friske og intermediære, og enkelte steder med et forholdsvis stort artsmangfold av naturengarter og beitemarksopp. Ellers forekommer sørvendt berg og rasmark og brakkvannspoller.

Arter: Røddlistearter utenom virveldyr (årstall angitt for gamle funn av arter som kan være forsvunnet): alm (VU), bakkesøte (NT, 1969), havburkne (NT), irsk myrklegg (VU), blågrynlav (EN), kystblåfildlav (NT), *Vahliella atlantica* (DD), skoreblonde (VU, 1907), stripekrusmose (NT), tungekurlmose (DD), øygardsmose (NT), brun engvokssopp (VU), fiolett greinkøllesopp (VU), flammevokssopp (VU), grå narremusserong (EN), gul slimvokssopp (NT), gulbrun narrevokssopp (NT), honninghvitkjuke (VU), praktrødspore (VU), ravnerødspore (NT), rombesporet rødspore (VU), russelærvokssopp (NT), rød honningvokssopp (VU), rødskivevokssopp (NT), sauevokssopp (VU), skifervokssopp (NT) og kysthumle (NT). 13 av de 14 røddlistede soppene er knyttet til kulturlandskapet, det samme gjelder bakkesøte og irsk myrklegg, mens andre planter, lav og moser vokser mest på berg, men da i det åpne landskapet. Irsk myrklegg er sjelden i fylket, og den nyoppdagete forekomsten her er interessant. *Interessante eng- og hei-arter:* bakkeveronika, bergskrinneblom, dunhavre, dvergsmyle, engstarr, fagerperikum, fjelltistel, gjeldkarve, gulsildre, gulstarr, heifrytle, heistarr, hårstarr, hårsveve, jordnøtt, kattedot, kjerteløyentrøst,

knollerteknapp, kusymre, kystmaure, kystmyrklegg, lodnerublom, loppestarr, purpurlyng (mye), reinrose, rundbelg, svarttopp, vill-lin, vårmarihand, brunmakkmose, grannkrekmose, gullhårmose, narremose. *Andre interessante arter:* bergasal, blankburkne, fjellsmelle, grønnburkne, havstarr, hinnebregne, kystmaigull, myrsauløk, raggtelg, rødsildre, småborre, småsivaks, sylsmåarve, kysthinnelav, lungenever, skrubbenever, sølvnever, vanlig blåfiltlav, drønningmose, kystband, kystflak, kystflatmose, kystkoppmose, kysttvebladmose, praktflik, pungmose, stabbesteinmose, stormakkmose, vingemose. *Svartelistearter:* buskfuru, platanlønn, sitkagran.

Biologisk mangfoldinteresse (gammel) fra Naturbase: ukjent

Biologisk mangfoldverdi (ny): 1- svært verdifullt

Verdibegrunnelse: Området er svært verdifullt pga. store, intakte kystlyngheier med en del purpurlyng. Naturbeitemarkene med lang kontinuitet i beitebruk, samt stort artsmangfold bidrar også sterkt til at verdien settes høyt.

Behov for naturtypekartlegging: Etter tidligere kartlegginger av kulturlandskapslokaliteter vurderes behovet for nye kartlegginger som middels, fordi det finnes større areal med kystlynghei som ikke er kartlagt.

Bruk: 4 – 50-75 % av jordbruksområdet er i bruk (men mange steder svakt beitetrykk).

Nøyaktighetsklasse: 3 meget god, 20-50 m

Type landskap: Kombinasjonsbruk (fiske, jordbruk).

Beskrivelse/tilstandsvurdering for KF00000238-2 Riste i 2017

Området ble befart 30.09.2017 av John Bjarne Jordal, sammen med saueier Jostein Korsnes.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Kulturlandskapsområdet omfatter hele øya, selv om noen områder er bratte og vanskelig tilgjengelige for beitedyr. Berggrunnen er næringsfattige gneiser, med innslag av ultramafiske bergarter i vest, og trolig også en del eklogitt. Deler av øya har en del kalkkrevende arter, men det er usikkert hvilke bergarter dette skyldes.

Løsmassene er dels morene, noe rasmateriale i bratte områder, og generelt lite torv fordi det nesten ikke finnes myr. Området har et utpreget oseanisk klima med en god del nedbør, høy nedbørhyppighet, forholdsvis kjølige somrer og milde vintre. Området ligger i sterkt oseanisk vegetasjonsseksjon og boreonemoral vegetasjonssone. Det høyeste punktet ligger 191 m over havet.

Beskrivelse: Som helhetlig kulturlandskap vurderes området å være nasjonalt verdifullt, med store verdier med hensyn til naturmangfold. Kombinasjonen jordbruk og fiske har vært viktigste næringsvei. Det har vært kjent bosetting på øya siden 1520, med varierende beitedrift. De første tiårene av 1700-tallet var Riste øde, men fra om lag 1740 og fram til 1925, og fra 1961-1964 var det bosetting og jordbruksvirksomhet. I 1866 blir det oppgitt 18 da med dyrket mark, 1 hest, 13 storfe og 45 småfe (en kilde fra året før sier 40 sauer og 10 geiter). Fra 1925 var det lenge storfe og ysteri. Her er rikeleg med beitemark, men terrenget var farefullt for storfeet, slik at krøttera helst måtte holdes unna fjellet. De tok også imot beitedyr fra andre steder. I 1866 er det også skrevet at det var lite med torvmyr på Riste, men at de likevel spadde litt torv. Rekved var en viktig brenselkilde. Den tidsepoken at tangaska var verdifull ble det brent en del tang og tare. Kulturlandskapet på Riste bærer preg av å ha lang kontinuitet i bruk. De grønne beitebakkene har trolig preget øya i uminnelige tider, og minner om Færøyene. Utnyttelsen har vært mer intensiv tidligere, med større beitetrykk i utmarksområdene. Det er ikke kjent lyngbrenning (kilde: Jostein Korsnes). Etter fraflyttinga i 1964 har Riste vært beitet hovedsakelig av sau, men det har også vært geit her. I 1980-åra var sauetallet såpass lavt at røsslyngen bredde seg på nordøstsida, tidligere har det vært røsslyng bare på nordvestenden. I 1990-åra har det vært 120-140 sau på sommarbeite, unntatt 1996, da eieren ikke tillot beiting. I 1996 økte mengda av røsslyng på nordøstsida i betydelig grad. I

1991 ble det satt ut 12 utegangarsauer, og det er en bestand på rundt 100 slike som nå beiter på øya om vinteren. Ved fastsetting av dyretall må man ta hensyn til at naturbeitemark kan ha større dyretetthet en lynghei. Naturmangfoldloven bør i denne sammenheng likestilles med lov om dyrevelferd. Området har få og små nyere inngrep. Naturtypelokalitetene innenfor området har fortsatt jevnt over god hevd, men hevden må overvåkes. Det var i 2017 ikke tegn til gjengroing på innmarka (som beites med utegangarsau fra juli til oktober). I utmarka beiter sauene fra oktober til juli, og blir på denne tida relativt godt nedbeitet, men kystlyngheia har vært på frammarsj på bekostning av grasmak de siste 30 årene. Hele øya er sjøfuglreservat, men det har vært sterk tilbakegang for sjøfuglartene i nyere tid. «Ristes venner» arbeider for å bevare kulturen og landskapet.

Naturtyper: De viktigste naturtypene på Riste er naturbeitemark, mens kystlynghei tidligere har spilt en helt underordnet rolle. Det er derfor ikke kjent brenning på øya.

Naturbeitemarkene er generelt friske og intermediære til svakt kalkrike, og med et forholdsvis stort artsmangfold av naturengarter og beitemarksopp. Kystlyngheiene er også i stor grad intermediære til svakt kalkrike og for det meste tørre, med mye purpurlyng. Fukthei forekommer litt på nordsida. Ellers forekommer diverse berg/rasmarker.

Arter: Rødlistearter utenom virveldyr: bakkesøte (NT), havburkne (NT), brun engvokssopp (VU), gulfotvokssopp (NT), knippesmåfingersopp (VU), musserongvokssopp (NT), rombesporet rødspore (VU), russelærvokssopp (NT), rød honningvokssopp (VU), rødneende lutvokssopp (VU), rødskivevokssopp (NT), sauevokssopp (VU). Alle de 9 rødlistede soppene er knyttet til kulturlandskapet, det samme gjelder bakkesøte. *Interessante eng- og hei-arter:* aurikkelsveve, bakkeveronika, blåstarr, dunhavre, dvergsmyle, engstarr, fagerperikum, gjeldkarve, heistarr, hårsveve, jordnøtt, jåblom, karve, kattedot, kjerteløyentrøst, kusymre, kystmaure, kystgrisor, kystmyrklegg, lodnefaks (1894), lodnerublom, loppestarr, markfrytle, prikkperikum, purpurlyng (i mengder over store deler av øya), rundbelg, sandarve (1894), steinnype, vill-lin, vivendel, vårmarihand og i tillegg ca. 20 ikke rødlistede beitemarksopper. *Andre interessante arter:* blankburkne, gulsildre, kjempesvingel, lundgrønnaks, murburkne, myrsauløk, olavsskjegg, ramsløk, rødsildre, sylsmåarve, kystvreng, skrubbenever, kystband. *Svartelistearter:* platanlønn.

Biologisk mangfoldinteresse (gammel) fra Naturbase: ukjent

Biologisk mangfoldverdi (ny): 1- svært verdifullt

Verdibegrunnelse: Området er svært verdifullt pga. store naturbeitemarker med lang kontinuitet i beitebruk og i god hevd, samt stort artsmangfold, og i tillegg kystlyngheier med stort innslag av purpurlyng.

Behov for naturtypekartlegging: Etter tidligere kartlegginger av kulturlandskapslokaliteter vurderes behovet for nye kartlegginger som middels, fordi det finnes større areal med kystlynghei som ikke er kartlagt.

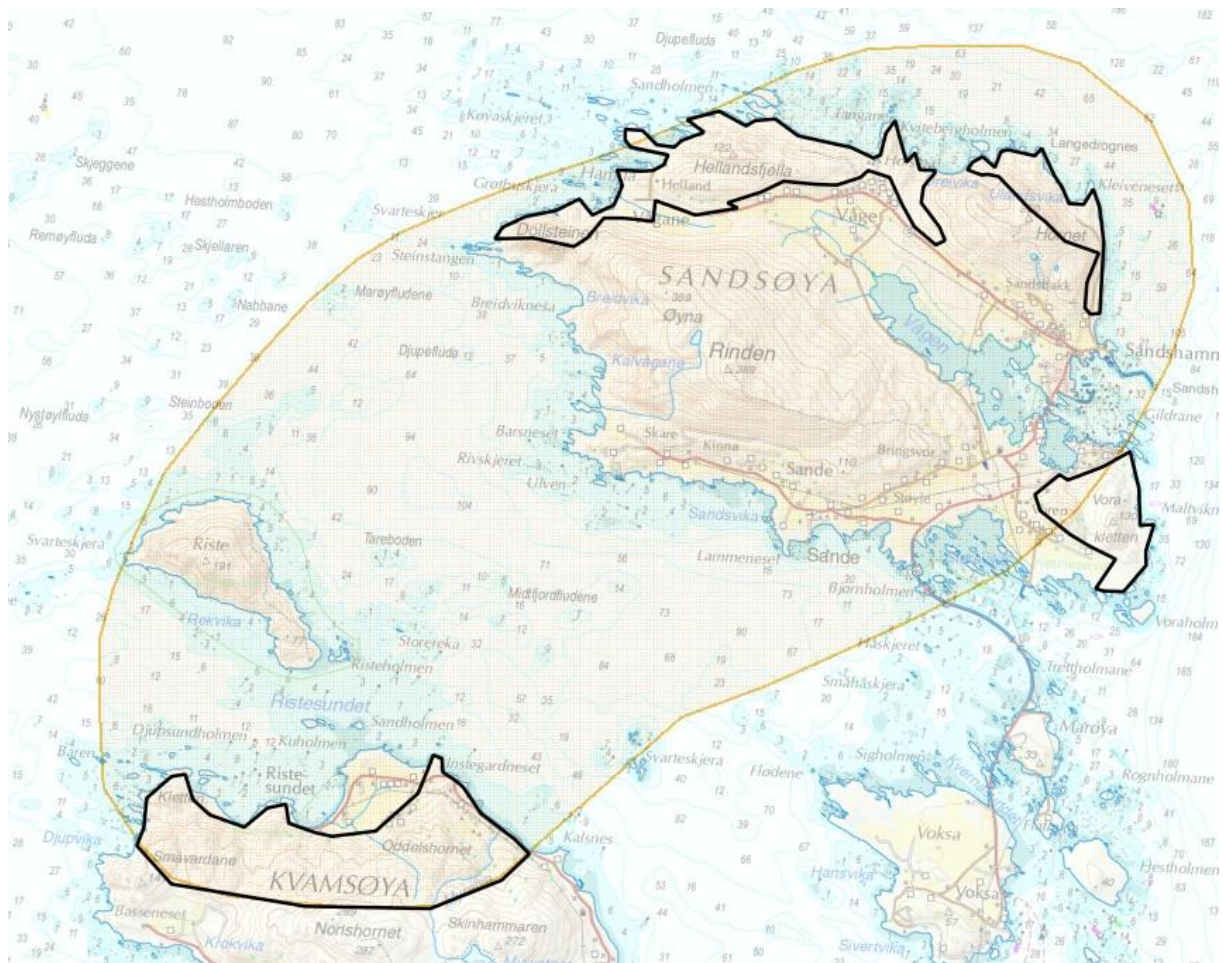
Bruk: 5 – mer enn 75 % av jordbruksområdet er i bruk.

Nøyaktighetsklasse: 3 meget god, 20-50 m

Type landskap: Kombinasjonsbruk (fiske, jordbruk).

Behov for naturtypekartlegging

Vurderinger i felt i 2017 tilsier at det fortsatt er noe behov for supplerende naturtypekartlegging i området Sandsøy-Riste. De områdene hvor manglene trolig er størst er presentert i figur 8. I tillegg kan det være grunn til å vurdere på nytt om mengden av kystlynghei på Riste virkelig er så stor som det arealet som er avgrenset i Naturbase (Holtan 2010). Etter min oppfatning er det behov for nyvurdering av naturtypekartlegginga på Riste.

Figur 8. Antatt behov for supplerende naturtypekartlegging (med svart strek) i kulturlandskapsområdet KF00000238 Sandsøya-Riste (markert med gul strek).

Forslag til ny avgrensning

Revisjon av avgrensinga var en del av oppdraget for Sandsøy-Riste. Nedenfor presenteres et forslag til revidert avgrensning. Kartet er basert på data samlet i forbindelse med denne rapporten.

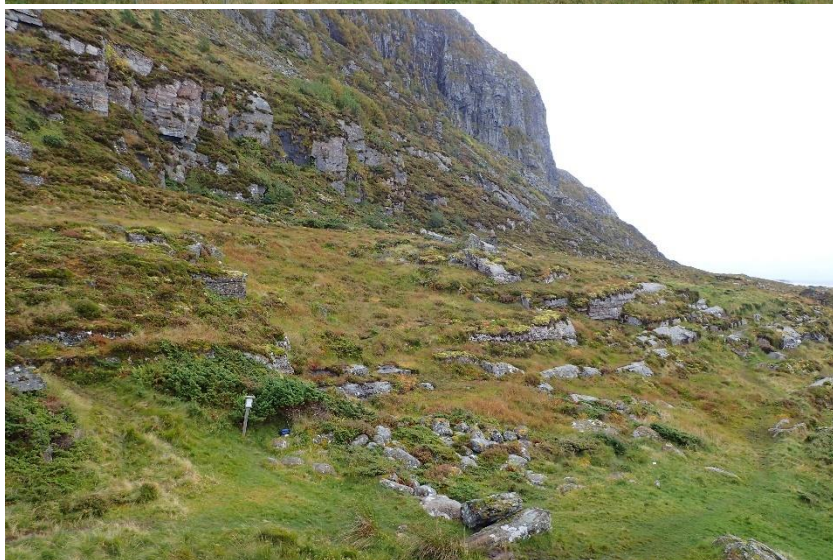

Figur 9. Forslag til revidert avgrensning av verdifullt kulturlandskap i Sandøy-Riste (blå strek). Det er foreslått to separate lokaliteter: Sandøy og Riste. Kvamsøya er ikke inkludert siden den anses å ha for små verdier. Vegetasjonsløs strandsone (berg, stein, grus) er ekskludert.

BILDER

Ovenfor Alnesgårdene var det tidligere en grasdominert naturbeitemark, men pga. lavt beitetrykk har den gått over til kystlynghei i kantene (her er vestkanten). Det er ønskelig å få tilbake disse naturbeitemarkene slik de var for noen tiår siden, før gjengroinga skjød fart.

På nordvestsida av Godøya er det kystlynghei med mindre partier med gjengroende naturbeitemark.

Flatene ut mot Alnes fyr er dyrket og gjødslet.

Øst for Alnes mot tunnellini-slaget er det også gjengroende naturbeitemark i blanding med ekspanderende kystlynghei.

Ved Alnesvatnet er det større arealer med kystlynghei, og litt myr. Her ble det tidligere tatt torv til brensel.

På sørøstsida av Runde ligger Goksøyr-gårdene. Ovenfor er det større beitemarker som er noe gjødslet, men som flekkvis har et interessant mangfold. I bakgrunnen et sitkagran-plantefelt ved Terneneset.

I forgrunnen
Goksøymyrane
naturreservat på Runde,
som har
terrengdekkende myr. I
bakgrunnen ligger
Varden med store
kystlyngheier.

Runde fyr ligger på
Kvalsneset. I dette
området er det bratte,
ubeitede seminaturlige
enger som er i
gjengroing. Ved fyret
blir påvirkninga fra
havet merkbar.

På sørsida av Runde
ligger en rekke av gårder
med dyrket mark,
ovenfor der steinurer og
plantefelt av sitkagran
mm., og ovenfor der
igjen kystlynghei.

Utsida av Runde mot havet er bratt, og har velkjente fuglefjell. I tillegg har deler av området vært en del beitet og har gamle gjerder.

Utsikt fra Varden på Runde mot Rundebranden. Mye av dette fjellområdet er dekket av kystlynghei, men bakerst og til venstre er det terrengdekkende myr.

Nerlandsøya har to fjellområder, det nordligste er Barmen (som vi her ser nordsida av), som har kystlynghei på toppen og på sørsida. Nordsida er bratt med mange oseaniske moser og lav, og klassifisert som oseaniske berg.

Bygda Kvalsvik og fjellet Barmen lengst nord på Nerlandsøya sett fra Runde.

Fra Kvalsvikeidet mot bygda Kvalsvik, det meste i forgrunnen er kystlynghei, i bakgrunnen er det mest dyrket/gjødset mark og litt myr.

På Nerlandsøya ligger Mulevika som er en av de mest artsrike naturbeitemarkene på kysten av Møre og Romsdal. I bakgrunnen Muletua og Barmen (kystlynghei).

Utsikt vestover fra det høyeste fjellet på Nerlandsøya, Storevarden, som er en sammenhengende stor lynghei med en betydelig sauebestand.

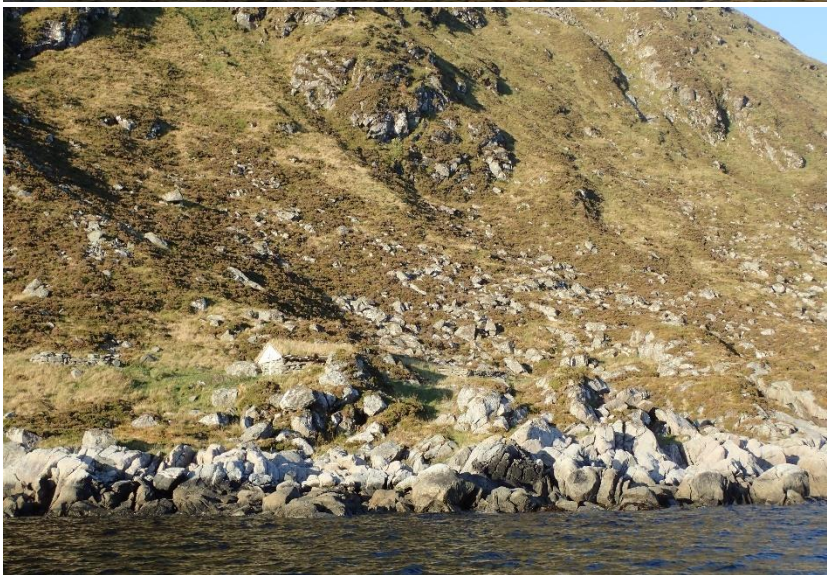
Østsida av Skorpa sett fra fjellet på Nerlandsøya.

Kystlynghei med purpurlyng på Skorpa.

Østsida av Skorpa har hatt sommerfjøs nederst, og ovenfor der rasmarker og bratte berg som fortsatt beites av utegangargeit.

Beitemark i Skorpesundet med restaurert sommerfjøs. Området ble mye benyttet til Shetlandsfarten under 2. verdenskrig.

Utsida (vestsida) av Skorpa har blanding av kystlynghei og naturbeitemark. Kystgeit går over hele øya hele året.

Sørsida av Skorpa med gårdene, noen lave hasselkratt og ospeholt, samt en stor kystlynghei som dekker det meste av øya.

Kystgeit på Skorpa. Gjengitt med tillatelse fra Skorpen (2011).

Kystgeit på Skorpa. Gjengitt med tillatelse fra Skorpen (2011).

Skare på Sandsøya med Dollsteinen i bakgrunnen. Her er det kystlynghei og naturbeitemark, og den kjente Dollsteinhola.

Hornet på Sandsøya er en stor kystlynghei med en del purpurlyng. Deler er fortsatt naturbeitemark selv om beitetrykket er lavt.

Naturbeitemarker ved Helland nordvest på Sandsøya.

Kystlyngheier med purpurlyng ved Helland nordvest på Sandsøya.

På østsida ligger i Breivika en naturbeitemark som på 90-tallet hadde mange rødlistede beitemarkssopp, men her gror det nå igjen.

Også Ulandsvika på nordøstsida av Sandsøya er en artsrik men gjengroende naturbeitemark.

Gårdshuset på Riste har ikke vært bebodd siden 1964, men er restaurert av en venneforening, Ristes venner.

Utegangarsau i grasmakene på innmarka på Riste.

Purpurlyng er utbredt på Riste, i bakgrunnen saueier Jostein Korsnes. Stadlandet lengst i bakgrunnen.

Hele Riste har vært grasdominert fram til 1980-tallet – et landskap som minner om Færøyene. Men pga. periodevis lavere beitetrykk har lyngheia økt. Grasmarka på bildet ligger i et område (Riste sørside) som feilaktig er klassifisert som kystlynghei og har fått skjøtelsplan som kystlynghei.

Vestsida på Riste er nå en blanding av grasmark og kystlynghei, og har skjøtelsplan for kystlynghei. 30 år tilbake var imidlertid dette grasdominert.

De høyeste partiene på Riste er ofte liggeplasser for sau og er litt grønnere enn resten. Sandsøya i bakgrunnen.

KILDER

Skriftlige kilder

- Aksdal, S., 1994. Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Møre og Romsdal. Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Miljøvernavdelinga rapport nr. 6 - 1994. 125 s.
- Artsdatabanken 2017. Artsportalen. <http://www.artsportalen.artsdatabanken.no/> Sitert 01.11.2017.
- Artsdatabanken & GBIF 2017. Artskart. <http://artskart.artsdatabanken.no/> Sitert 01.11.2017.
- Betten, O. & Eriksen, J.M. 2013. Forvaltingsplan for Runde fuglefredingsområde og Goksøymyrane naturreservat. Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Miljøvernavdelinga, rapport 2013: 04.
- Dahl, O., 1895. Plantegeografiske undersøkelser i ydre Søndmøre 1894. Christiania Vidensk. Selsk. Forh. 1894 No. 11: 3-44.
- Dahl, O., 1897. Kystvegetationen i Romsdal, Nord- og Søndfjord. Christiania Vidensk. Selsk. Forh. 1896 No. 3: 76 s.
- Folden, Ø., Lien Langmo S. H., Olsen, O. & Oldervik, F. G. 2016a. Naturtypeskildring og skjøtselsplan for Storevarden i Herøy kommune, Møre og Romsdal fylke. Bioreg AS rapport 2017: 20.
- Folden, Ø., Olsen, O., Lien Langmo, S. H. & Oldervik, F. G. 2016b. Naturtypeskildring og skjøtselsplan for Barmen (gnr 7 og 8) i Herøy kommune, Møre og Romsdal fylke. Bioreg AS rapport 2017: 21.
- Folden, Ø., Olsen, O., Lien Langmo, S. H. & Oldervik, F. G. 2017. Skjøtselsplan og naturtypeskildringar for tre kystlyngheilokalitetar på Riste (62/1) i Sande kommune, Møre og Romsdal fylke. Bioreg AS rapport 2017: 18.
- Folkestad, A.O. 2007. Kystgeita – ein husdyrvariant og eit husdyrbruk på kanten av å bli borte. Upublisert rapport.
- Fremstad, E., Aarrestad, P. A. & Skogen, A., 1991. Kystlynghei på Vestlandet og i Trøndelag. Naturtype og vegetasjon i fare. NINA utredning 029. 172 s.
- Fægri, K., 1960. The coast plants. Fægri, K. et al. (eds.): Maps of distribution of Norwegian plants. I. Univ. i Bergen skr. nr. 26. 134 s. + 54 pl.
- Gederaas, L., Moen, T.L., Skjelseth, S. & Larsen, L.-K. (red.) 2012. Fremmede arter i Norge – med norsk svarteliste 2012. Artsdatabanken, Trondheim.
- Goksøyr, H. 1938. Das Pflanzenleben auf Rundøy, Sunnmøre, in Norwegen. Det norske vidensk. akad. Oslo. 144 pp.
- Grytten, H. & Dybvik, P. 1993. Øyde øyar og tause tun. Utgitt av Sparebanken Møre.
- Hatten, L., Katerås, F. Mogstad, D.K., Hoel, R., Løvdal J., Askhaven, C., Stuberg, K. & Solli, P.G. 2017. Utvalgte kulturlandskap i jordbruket – nye områder 2017-2020. Tilråding til Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet fra Miljødirektoratet, Riksantikvaren og Landbruksdirektoratet. Rapport, 40 s.
- Henriksen, S. & Hilmo, O. (red.) 2015. Norsk rødliste for arter 2015. Artsdatabanken, Norge. 193 s.
- Holtan, D. 2004. Kartlegging av naturtypar i Giske kommune. Rapport av Dag Holtan. 69 s.
- Holtan, D. 2010. Supplerande kartlegging av naturtypar i Sande kommune 2009. Fylkesmannen i Møre og Romsdal, miljøvernavdelinga. Rapport nr 4 - 2010. 81 s.
- Holtan, D. 2011a. Supplerande kartlegging av naturtypar i Herøy kommune i 2010. Fylkesmannen i Møre og Romsdal, miljøvernavdelinga, rapport nr. 2 - 2011.
- Holtan, D. 2011b. Skjøtselsplan for Rinden kystlynghei, Sande. 13 s.
- Holtan, D. 2011c. Skjøtselsplan for Hornet kystlynghei, Sande. 15 s.
- Holtan, D. 2013. Supplerande kartlegging av naturtypar i Giske kommune i 2012. Fylkesmannen i Møre og Romsdal, miljøvernavdelinga, rapport nr. 2 – 2013. 75 s.

- Iversen, I. (red.) 1994. Verdifulle kulturlandskap i Norge. Mer enn bare landskap! Del 4. Sluttrapport fra det sentrale utvalget for registrering av verdifulle kulturlandskap. 117 s.
- Jordal, J. B. & Grimstad, K. J. 2001. Kartlegging av biologisk mangfold i Herøy kommune, Møre og Romsdal. Herøy kommune, rapport, 123 s.
- Jordal, J. B. & Gaarder, G. 1993. Soppfloraen i en del naturbeitemarker og naturenger i Møre og Romsdal og Trøndelag. Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Miljøvernavdelinga rapport nr. 9-1993. 76 s.
- Jordal, J. B. & Gaarder, G. 1995. Biologiske undersøkelser i kulturlandskapet i Møre og Romsdal i 1994. Beitemarkssopp og planter i naturenger og naturbeitemarker. Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Landbruksavd. Rapport 2-1995. 95 s.
- Jordal, J. B. & Gaarder, G. 1997. Biologiske undersøkelser i kulturlandskapet i Møre og Romsdal i 1995-1996. Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Landbruksavd. Rapport nr. 1 - 97. 178 s.
- Jordal, J. B. & Gaarder, G. 1998. Biologiske undersøkingar i kulturlandskapet i Møre og Romsdal i 1997-98. Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Landbruksavd. Rapport nr. 2 - 98. 117 s.
- Kaland, P.E. & Kvamme, M. 2013. Kystlyngheiene i Norge – kunnskapsstatus og beskrivelse av 23 referanseområder. Miljødirektoratet Rapport M23-2013. 103 s.
- Lid, J. & Lid, D.T. 2005. Norsk flora. 7. utgåve ved Reidar Elven. Det Norske Samlaget, Oslo. 1230 s.
- Lindgaard, A. & Henriksen, S. (red.) 2011. Norsk rødliste for naturtyper 2011. Artsdatabanken, Trondheim.
- Miljødirektoratet 2015. Veileder for kartlegging, verdisetting og forvaltning av naturtyper på land og i Ferskvann. Utkast til faktaark 2015 – Kulturmark. Versjon 7. august 2015.
- Miljødirektoratet 2017. Naturbase. <http://kart.naturbase.no/> Sært 01.11.2017.
- Moen, A. 1984. Myrundersøkelser i Møre og Romsdal i forbindelse med den norske myrreservatplanen. Kongelig norske videnskabs selskap. Mus. Rapp. Bot ser., 1984-5. 86 s.
- Moen, A. 1998. Vegetasjon. Nasjonalatlas for Norge. Statens kartverk, Hønefoss. 199 s.
- Moltu, P.-S., Kvalsund, R.S., Kvalsvik, K.K. & Aasen, G. 2012. Herøyboka. Heimar og folk, Band 3: Skorpa, Nerlandsøya og Fosnavåg (utafor Skaret). Herøy Sogelag.
- Myklebust, O. 1997. Sandesoga. Band 3. Sande sogeboknemnd.
- Pareliusson, I., 1997. The seminatural grasslands in 1928 and 1994 on the island of Runde, western Norway. Hovudfagsoppgåve (cand. scient.) ved Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitetet i Trondheim, botanisk institutt. 64 s.
- Rabben, B. 1979. Herøyboka. Gardar og folk I. Herøy sogelag. 2. opplaget
- Rabben, B. 1963. Herøyboka. Gardar og folk II. Herøy sogelag.
- Rabben, B. 1970. Herøyboka. Landslag og folkeliv. Herøy sogelag.
- Skoglund, S.E.B. 2011. Vegetasjonsendringer i myr og lynghei på Runde i perioden 1928 til 2010. Masteroppgave Universitetet i Bergen
- Skorpen, L. 2011. Bildebok frå Skorpa. 66 s.
- Sunnmøre forsøksring 2014. Skjøtselsplan for beiteareal på Alnes, Giske kommune. 6 s.
- Vidnes, M. & Grimstad, G. 2006. Biologisk mangfold i Sande kommune, Møre og Romsdal. kartlegging av viktige naturtyper og viktige viltområde. Offentleg del. Sande kommune, rapport. 90 s.
- Østebrøt, A. 1992. Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Del I. Generelt om prosjektet. Kriterier. Metodeopplegg. Fase 1. Forarbeid. 29 s.
- Øvrelid, R. 1964. Borgund og Giske Band III. Gardssoge Sula, Godøya, Giske og Valderøya. Borgund og Giske Bygdeboknemnd.

Personkilder

Alv Ottar Folkestad

Jostein Korsnes

Egil Kvalsund

Kleofas Kvalsvik †

Geir Moen

Kristin Myrene

Linda Alnes Optun

Leif Skorpen

Kristin Wadsten

John-Ole Aarsæther